

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

2016

Tereza Vrabcová

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociologie

**Pokus o identifikaci vzájemných předsudků Romů a
českých občanů**

Jsou rasové nebo kulturní?

Bakalářská práce

Autor:	Tereza Vrabcová
Studijní program:	B 6703 Sociologie
Studijní obor:	Sociologie obecná a empirická
Vedoucí práce:	Ph.Dr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Hradec Králové, 2016

Zadání bakalářské práce

Autor: Tereza Vrabcová

Studium: F12383

Studijní program: B6703 Sociologie

Studijní obor: Sociologie obecná a empirická

Název bakalářské práce: **Pokus o identifikaci vzájemných předsudků Romů a českých občanů. Jsou rasové nebo kulturní?**

Název bakalářské práce: Attempted identification of reciprocal prejudice of Romanies and the Czech citizens. Are they racially motivated or cultural?

AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Cílem Bakalářské práce je pokus o identifikaci vzájemných předsudků. Jedná se o předsudky rasové nebo kulturní? Úloha se zaměří na srovnání vzájemných stereotypů souboru Romů a Čechů jedné místní komunity. Studie se bude zabývat hodnocením Čechů Romů a hodnocením místní romské komunity místními českými obyvateli. Práce se také pokusí o zjištění struktury místní komunity Romů, jejich pracovní angažovanosti, snímek každodenního života, volného času, postoje ke vzdělávání, apod. Podle možnosti se pokusí o srovnání s jinými dvěma místy. Metody zpracování: analýza dokumentů, místních médií, rozhovory strukturované a kvalitativní, archiv studentských prací UHK (a jiné), případně fotodokumentace.

TESAŘ, F. Etnické konflikty. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ŠÍŠKOVÁ, T. Menšiny a migranti v České republice. Praha : Portál, s. r. o., 2001. KALEJDA, M. KNEJP, J. Mluvme o Romech. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, 2009. MIKO, V. Česko-romské vztahy. 1. vyd. Brno: Tribun EU, 2010. NOVÁK, T. O předsudcích. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002. ŘÍČAN, P. S Romy žít budeme? jde o to jak. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. COHN, W. Cikáni. Sociologické nakladatelství (SLON), 2009.

Garantující pracoviště: Katedra sociologie,
Filozofická fakulta

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Joukl, Ph.D.

Oponent: Mgr. Petr Vašát, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 22.12.2014

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala (pod vedením vedoucího bakalářské práce) samostatně a uvedla jsem všechny prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Tereza Vrabcová

Anotace práce:

VRABCOVÁ, TEREZA. 2016. *Pokus o identifikaci vzájemných předsudků Romů a českých občanů. Jsou rasové nebo kulturní?* Hradec Králové: Filozofická fakulta, Univerzita Hradec Králové, 71 s. Bakalářská práce.

Cílem práce je pokus o identifikaci vzájemných předsudků. Jedná se o předsudky rasové nebo kulturní?

Úloha se zaměří na srovnání vzájemných stereotypů souboru Romů a Čechů jedné místní komunity. Studie se bude zabývat hodnocením Čechů Romy a hodnocením místní romské komunity místními českými obyvateli.

Klíčová slova: Předsudek, rasismus, Romové, Češi.

Annotation:

VRABCOVÁ, TEREZA. 201. *Attempted identification of reciprocal prejudice of Romanies and the Czech citizens. Are they racially motivated or cultural?* Hradec Králové: Faculty of Arts, University of Hradec Králové, 71 pp. Bachelor Degree Thesis.

The aim of the bachelor thesis is attempt of reciprocal prejudices. Are this prejudices racially motivated or cultural?

The task will focus on comparing reciprocal stereotypes of Romanies and Czech citizens of one local community. Study will cover the evaluation of Czech citizens by Romanies and evaluation of the local Romanies community by local Czech citizens.

Keywords: Prejudice, racism, Romanies, Czechs.

*Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu
PhDr. Miroslavu Jouklovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce.*

OBSAH

ÚVOD.....	10
1 STEREOTYPY A PŘEDSUDKY.....	11
1.1 PŘEDSUDKY	11
1.1.1. KULTURNÍ STEREOTYPY	15
1.1.2. KULTURNÍ PŘEDSUDKY	16
1.1.3. RASOVÉ PŘEDSUDKY	17
1.2. JAK SE MOHOU PŘEDSUDKY PROJEVIT?	19
1.2.1 XENOFOBIE.....	19
1.2.2 ETNOCENTRISMUS	20
1.2.3 RASISMUS	20
1.2.4 RASOVÁ DISKRIMINACE.....	22
2 POSTUP A VÝZKUMNÉ METODY	23
2.1 CÍL PRÁCE	23
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	24
3 METODY	24
3.1 CÍLOVÁ SKUPINA	25
3.2 POPIS MÍSTA VÝZKUMU	25
3.3 POPIS RESPONDENTŮ.....	27
3.4 PRŮBĚH ROZHOVORŮ.....	29
3.5 ZPRACOVÁNÍ DAT	35
4 VÝSLEDKY	36
4.1 JAKÉ ODLIŠNOSTI VNÍMAJÍ ČEŠTÍ A ROMŠTÍ OBYVATELÉ VŮČI SOBĚ NAVZÁJEM	36

4.1.1	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBČANY	36
4.1.2	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY	43
4.2	CO SOUDÍ O RASISMU, V ČEM SE PROJEVUJE?.....	46
4.2.1	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBČANY	46
4.2.2	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY	49
4.3	JAKÉ JSOU INTERAKCE ČECHŮ S ROMY.....	51
4.3.1.	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBČANY	51
4.3.2	VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY	53
	ZÁVĚR	54
	POUŽITÁ LIERATURA	56
	SEZNAM PŘÍLOH.....	58

ÚVOD

Bakalářskou práci na téma vzájemných předsudků Romů a českých občanů jsem si zvolila proto, že se s nimi dostáváme do každodenního styku, ale mnoho o nich nevíme, nebo spíš nechceme vědět. Na téma Romů existuje mnoho literatury, která nám o nich podává historická fakta, ale není moc autorů, kteří by se zabývali vztahy a předsudky mezi Romy a Čechy.

Ráda bych touto cestou zjistila, jaké vztahy mezi nimi ve zkoumané obci panují, jaké názory na sebe mají a jaká pozitiva či negativa o sobě navzájem mohou říci.

Ve své bakalářské práci se zaměřuji na identifikaci vzájemných předsudků Romů a českých občanů v jedné obci. Cílem mé bakalářské práce je tedy zjištění vzájemných předsudků. Hodnocení romské místní populace Čechy a hodnocením Čechů místní romskou menšinou.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř základních částí. V první části se zabývám vymezením základních pojmů a definicemi, které s daným tématem souvisí. Také se zabývám i tím, jakým způsobem se předsudky mohou projevit.

V další části své práce, Postup a výzkumné metody zahrnuje cíle práce spolu s výzkumnými otázkami, popis výzkumné metody a techniky sběru dat. Zabývám se zde charakteristikou výzkumného vzorku, sběru dat a jejich zpracování.

V následující kapitole jsou předloženy výsledky, které jsou odpovědí na výzkumné otázky. Součástí je i interpretace získaných dat.

Součástí práce je Závěr, Seznam použité literatury a Přílohy.

1 STEREOTYPY A PŘEDSUDKY

V této části bakalářské práce se budu zabývat vysvětlením stereotypů a předsudků. Dále se budu zabývat především rasovými a kulturními předsudky. Zaměřím se na to, jak vznikají a jaké mají příčiny.

1.1 PŘEDSUDKY

Každý z nás denně narážíme na velké množství nejrůznějších informací, které jsme nuceni v co nejkratším čase analyzovat a vyhodnocovat. K tomu, abychom se zachovali adekvátně k dané situaci, která nastala, je potřebná velká míra zobecnění, přičemž pak převážně čerpáme z různých zkušeností, které jsme již zažili a také z nejrůznějších událostí, které jsme již jinde postřehli.

Člověk se od narození kultuře učí. Napodobuje to, co je ukazováno, zvyká si, což je primární, základní způsob učení se. Učení teoretické pak dále zvyklosti vysvětluje, zdůvodňuje, ideologizuje. Jedním z aspektů mnohorozměrného jevu kultury, charakter procesu, jakým si ji jedinec osvojuje a jakým se ona v něm upevňuje, je zvyk – stereotyp¹.

Předsudky a stereotypy jsou nedílnou součástí psychiky lidí a nacházejí se na různých úrovních soužití lidských společností. Jedná se zejména o předsudky mezi jednotlivými etnickými skupinami, které se ocitají uvnitř jedné země, mezi náboženskými či rasovými skupinami., ale právě také mezi národy či zeměmi. Je viditelné, že předsudky panují často mezi sousedícími státy, ale i mezi národy napříč celým světem. Často je prokazováno, že tyto předsudky mají historický původ a jakousi setrvačnost, neboť se tyto stereotypy přenášejí z jedné generace na druhou.

1 Pedagogická fakulta. [online] [cit. 12.3.2016] Dostupné z: <https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/02.pdf>

Pro někoho mohou znamenat předsudky hrozinky v postojovém koláči. Záleží na posuzovateli, zda má na mysli sušené plody vinné révy nebo tvar expresivního slova hrozný. Z vědeckého hlediska tu jde o jednu z forem postojů. Převážná část autorů se shoduje v tom, že předsudky jsou iracionálně založené postoje či postoje afektivně zdůrazněné. Za typickou součástí předsudků můžeme pokládat prvky averze a hostility. Jsou tu i někteří odborníci, kteří připouštějí, že je možný i opak. Tedy, že předsudky mohou být i kladné, sycené ne-li nadměrnou, pak určitě opičí láskou a nedostatkem náhledu. Předsudek je tedy averzní nebo hostilní postoj vůči osobě, která náleží do určité skupiny, prostě proto, že do této skupiny patří, a je možné předpokládat, že má závadné kvality, které jsou připisovány právě této skupině. [Novák, 2002: 8-9].

Předsudkem se rozumí přisuzování vlastností člověku či skupině lidí dopředu, aniž bychom je znali. Mezi rozšířené předsudky nejvíce patří předsudky vůči jiným národům a kulturám.

Šišková především zdůrazňuje, že hlavním zdrojem nedůvěry k cizímu jsou předsudky, s tím, že pod předsudky vnímá komplex takových nezdůvodněných postojů a stanovisek, které si lidé osvojují pod vlivem prostředí, nebo které přejímají od někoho jiného. Předsudky bere jakoby jakési laciné berličky, díky kterým lidé překonávají různé obtíže a formují si na něco vlastní názor. [Šišková, 1998:10]

Šišková se ve své další knize věnuje i porozumění předsudků neboli předpojatosti, která také hraje velkou roli při komunikaci většiny s menšinou. Šišková zde uvádí:

„ Předpojatost vyplývá z hodnotových vzorců chování, tradic, zkušeností, informací a ze sociální percepce. Vede nás k takovým závěrům a interpretacím, které jsou akceptovány jako pravdivé bez jakýchkoli důkazů.“ [Šišková 2002:15]

Šišková se také zabývá vysvětlením, jak se stereotypy vytvářejí. Šišková uvádí, že společně velký okruh lidí sdílí předsudky a předpoklady, o kterých si neuvědomují, že se jedná jen o generalizované informace a představy. [Šišková 2002:15]

Toto dokládá i Hayesová ve svém díle, kde naznačuje, že se někdy lidé chovají jak stádo “slepých ovcí“, neboť je toho názoru, že většina lidí věří pak něčemu, co se dozvěděli od

jiných osob, i když si mohou být vědomi toho, že takovéto hodnocení nemusí platit vždy všeobecně. Jestliže někdo sdílí předsudek o jiné lidské skupině, obvykle není schopen připustit racionální argumenty, které tyto předsudky vyvracejí. [Hayes, 2003]

S tímto souvisí i generalizace, o níž Šišková říká, že škodí tehdy, když začneme někoho soudit podle jeho barvy kůže, chování, oblékání apod. a také ubližuje, když daného člověka odsoudím k určité skupině a pokládáme ho za méněcenného.[Šišková 2002:15]

Předsudek má funkci zjednodušující a funguje na principu generalizace- každá skupina a každý z jejích členů, bez rozdílu, nese stereotypní znaky, které tvoří jeho jedinečnost. (Boudon, 2004)

Podle Jandourka se také jedná o „*Emocionálně silně zabarvený úsudek o druhých osobách, skupinách nebo nějakých záležitostech, které je možno jen obtížně změnit na základě nových zkušeností a informací.*“

„*Předsudek se často zakládá na neúplných nebo na nepravdivých informacích.*“ [Jandourek, 2001:198]

Jsem toho názoru, že tímto způsobem se řídí většina českých občanů ve společnosti. Málokdo kdo si vyhledá jakýsi svůj názor, či představu jak to doopravdy je. Je samozřejmé, že lidé, kteří mají špatné zkušenosti s určitými lidmi z dané skupiny už jen tak někomu podobnému věřit nebudou, anebo už mu nedávají takovou šanci, aby ukázal, že je lepší než ti ostatní, nad kterými zanevřeli. S tímto se ve společnosti setkáváme již od malinka. Rodiče nás strašili, že když si neuklidíme kolo, tak že přijdou Cikáni a ukradnou nám ho. Tím do nás vštěpovali strach z Cikánů, a buď se to v nás udrží až do stáří, anebo si uděláme později vlastní názor z našich zkušeností, které s nimi máme.

Jak sám uvádí Allport „*Člověk s předsudkem bude téměř jistě tvrdit, že má pro své názory dostatek důvodů. Bude mluvit o trpkých zkušenostech s uprchlíky, s katolíky nebo s orientálci. Ve většině případů je však zřejmé, že jeho důkazy jsou nedostatečné a překroucené. Takový člověk se uchyluje k selektivnímu výběru několika málo vlastních vzpomínek. Míchá je s fámami a příliš generalizuje. Stručně řečeno, negativní postoj vůči*

těmto skupinám jako celku je příkladem špatného smýšlení bez náležitého opodstatnění.“
[Allport 2004: 39]

Podobný pohled zaujímá i Hayesová: *„Člověk, který má předsudky, nezvažuje při posuzování žádná alternativní vysvětlení. Výsledek jeho interpersonálního hodnocení je dopředu určen nějakou libovolnou vlastností toho druhého.*“ [Hayes 2003:121]

Mezi další definice předsudků můžeme zahrnout již zmiňovanou Hayesovou, podle které předsudky představují jakousi formu agrese, která je systematicky zaměřená proti členům určité etnické nebo kulturní skupiny. *„Předsudek je fixovaný, předem zformovaný postoj k nějakému objektu projevující se bez ohledu na individualitu nebo povahu tohoto objektu.*“ [Hayes 2003:121]

Přes tyto všechny definice předsudků, bude mít pro nás největší přínos Allportova kniha O povaze předsudků. Allport zde zmiňuje nejkratší definici předsudku, která nám moc nepomůže přes svoji stručnost objasnit problém: *„Předsudek znamená smýšlet o ostatních špatně bez náležitého opodstatnění. V této stručné formulaci nalezneme dvě základní složky všech definic předsudku – odkaz na ničím nepodložený úsudek a na citové zabarvení.*“ [Allport 2004:38].

V některých definicích předsudku se objevuje ještě to, že negativní postoj není předsudkem, pokud neslouží tedy k sebeuspokojení svého nositele: *„Předsudek je model nepřátelství v interpersonálních vztazích, namířeného proti celé skupině nebo proti jejím jednotlivým příslušníkům; pro svého nositele plní specifickou iracionální funkci.* [Allport 2004: 44]

1.1.1. KULTURNÍ STEREOTYPY

„Ať už pozitivní či negativní, stereotyp je příliš silné přesvědčení spojené s nějakou kategorií. Jeho funkce spočívá v tom, že má ospravedlnit (racionálně vysvětlit) naše chování a postoj vůči této kategorii.“ [Allport, 2004: 215]

Stereotyp tedy funguje jako určitý nástroj, který má napomoci při třídění a výběru z mnohých, aby pak vnímání a uvažování nebylo příliš komplikované. Kategorizace, proces, o kterém se Allport zmiňuje ve své definici, je přitom podstatným prvkem meziskupinových vztahů. Zdůrazňují, vybírají se a interpretují informace ze sociálního prostředí. Dle Tajfela [1979, cit. dle Kouřilové, 2011] je zpracovávání informací omezené kognitivní kapacitou, tedy naším vnímáním. Proto se při kódování a dekódování informací spoléhá člověk na své vytvořené kategorie a schémata. Kategorie si každý vytváří sám v závislosti na charakteru podnětu, aktuální situace a vnímajícího jedince. [Kouřilová, 2011: 15]

Stereotypy jsou důležité pro rychlou orientaci ve světě. Nejenže lidem usnadňují život a šetří čas, ale bez nich bychom museli informace a každé situace ve světě přijímat a zpracovávat nanovo. Dále nám pomáhají utříbit si celé kvantum informací, které na nás zároveň působí. *„Je to začarovaný kruh, v jehož důsledku může být obtížné stereotypy měnit, i když máme k dispozici důkazy, které je vyvracejí. Změna stereotypu může nejpravděpodobněji nastat tehdy, je-li protichůdný důkaz jednoznačný a jasně se vztahuje k prototypnímu členovi stereotypní skupiny.“* [Hewstone a Stroebe, 2006: 176]

Sociální kategorizace stírá rozdíly mezi osobami náležejícím do stejné skupiny. Vede tím pádem k vnímání homogenity nečlenských skupin a usnadňuje tak připisování stereotypů dané kategorie. [Kouřilová, 2011: 19]

Susan Fiske [1998, cit. dle Kouřilové] lidé mají spíše tendenci aktivně vyhledávat informace v stereotypním souladu. Vyhýbají se přitom informacím, které jsou se stereotypy v rozporu, což značně přispívá k jejich udržení. Stereotypizace je proces zautomatizovaný, neboť šetří kapacitu našeho vnímání. Míra automatizace se může lišit v závislosti na aktuálních cílech osob a na typu sociální interakce. [Kouřilová, 2011: 20]

1.1.2. KULTURNÍ PŘEDSUDKY

Žijeme ve společnosti, která užívá výhod vlastního území, společného jazyka, všemi uznávaný systém hodnot, sdílenou kulturu už po dlouhou dobu, ale i přesto někdy přijde chvíle, kdy si nejsme schopni porozumět, dohodnout se či si vůbec nerozumíme. Při setkání se s lidmi jiného jazyka, osobité kultury či jiných hodnot, očekáváme od toho, že oni budou rozumět nám a naopak, že my budeme rozumět jim. Jakmile tomu tak není, ihned to považujeme za jejich neochotu či naschvál. [Šišková, 1998: 69]

Určitě se každý člověk sám v životě dopustil předsudečného jednání. Předsudky jsou totiž velice často brány jako náhrady pro odmítavé a nepřátelské postoje vůči konkrétním osobám, kteří patří do odlišných skupin. Předsudek se vyznačuje iracionálním chováním, jednáním a hlavně myšlením. Do té doby, dokud budou existovat rozdílnosti mezi lidmi a kulturami, budou předsudky vždy blízkým společníkem lidí.

Předsudky neobsahují pouze negativní názory a postoje, předsudky mohou být i pozitivní. Dobrým příkladem pozitivního předsudku může být to, když člověk považuje kulturu, v níž vyrůstal za tu nejlepší a všichni lidi z ní za ty nejlepší. Středem zájmu psychologů zůstávají především negativní předsudky, které jsou těžko odstranitelné a agresivnější. [Hayes, 2003: 121]

Apriorní představy o skupině či pouze o jedinci jsou převážně založeny na různých informacích z okolí, které lidé slyšeli, než na přímé zkušenosti. Proto je odstranění negativních předsudků velmi těžké. Naopak ale také existují pozitivní předsudky, kdy se lidé ztotožňují s cizí kulturou. [Giddens, 1999: 231]

Tím, že si lidé vytvářejí jakési kategorie, jelikož to je nepostradatelná součást pro duševní život, dochází jejich používáním často ke vzniku předčasných úsudků, které se ve většině případů mění v předsudky. Pro člověka je nejdůležitější jeho soustava hodnot. Jedná se o hodnoty, pro které jedinci žijí. Málo kdy člověk o nich přemýšlí a zvažuje je. Přesto ale je brání, cítí je a hlásí se k nim. Často dochází k tomu, že tyto hodnotové kategorie pohltnou náš rozum i veškerá fakta. [Allport, 2004: 56]

1.1.3. RASOVÉ PŘEDSUDKY

Allport ve svém díle hovoří o tzv. etnickém předsudku, kvůli kterému se objekt předsudku dostává do nevýhodného postavení, aniž by si to jakkoliv zasloužil. „*Etnický předsudek je antipatie, která vychází z chybné nebo strnulé generalizace. Tuto antipatii lze pociťovat nebo vyjádřit. Může být namířena proti skupině jako celku, anebo proti jedinci, protože je příslušníkem této skupiny*“. [Allport 2004: 41]

Tím, že jedinec patří do nějaké skupiny lidí, o které se nesoudí nic pěkného, tak už i tomu jedinci jsou připisovány negativa celé skupiny. „*Předsudek je odmítavý až nepřátelský postoj vůči člověku, který patří do určité skupiny, jen proto, že do této skupiny patří, a má se tudíž za to, že má nežádoucí vlastnosti připisované této skupině.*“ [Allport, 2004: 39]

Představy jednotlivce o jeho vlastní skupině etnické, skupině rasové či národu nebo i o jiných etnických skupinách či národnostních menšinách, jsou národnostní a etnické stereotypy. Jsou vztažené z jednotlivých zkušeností na celou skupinu a jsou setrvačné. Přenášejí se z generace na generaci a obtížně se mění. Etnické a národnostní stereotypy jsou součástí celého světa a neexistuje národ či etnikum, který by nechoval nějaké stereotypy vůči sousedním a jiným národům. Pozitivní stereotypy bývají většinou ve vztahu k vlastnímu národu a negativní stereotypy většinou k sousedním národům. [Průcha, 2006]

Haysová uvádí Allportových pět stádií vývoje etnických předsudků. [Hayes,2003: 122]

1Osočování- rasistická propaganda, pomluvy, nepřátelské řeči; tj. verbální agrese od jemné ironie až k nadávkám.

2Izolace-nebo-li vyhýbání se; dochází k oddělování majoritní společnosti od etnických skupin a tím dochází např. ke vzniku ghett. Nositelé předsudků dané skupině, kterou nemají rádi, přímo neubližují.

3Diskriminace- upírání občanských práv, zaměstnání a přístupu k bydlení. Zaujatá osob **se pokouší zbavit** příslušníky určité skupiny politických práv, příležitostí ke vzdělání, zábavě či některé jiné sociální výhody.

4Tělesné napadení- násilí vůči osobám a majetku. Při stupňování emocí může předsudek vést k násilným činům.

5Vyhlazování- bezohledné násilí vůči skupině lidí, např. lynčování, pogromy, masakry.

Principy etnických předsudků popsal Bethlehem [1985, cit. Dle Hayesové, 2003], které shrnují výsledky výzkumů týkajících se této oblasti:

1. Existují dva druhy předsudků, které jsou ve vzájemném propojení: první má podklad v osobnosti, druhý ve špatné informovanosti a potřebě minimalizovat kognitivní úsilí.
2. Když spolu soutěží dvě skupiny lidí, nebo mezi nimi dojde ke konfliktu, stane se z diskriminace členů vnější skupiny oproti členům vnitřní skupiny společenská norma.
3. Čím méně informací o někom máme, tím spíše se uchýlíme ke stereotypům.
4. Postoje a stereotypy akceptované společností jsou známé naprosté většině členů.
5. Předsudky mohou samy sebe naplnit a vytvořit si tak vlastní „důkazy“.
6. Kategorie lidí, proti níž jsou předsudky namířeny, se u různých skupin liší.

7. Předsudky přetrvávají, dokud přetrvávají společenské normy, a mění se, pokud se změní společenské normy.
8. Inteligence, vzdělání a příslušnost ke společenské vrstvě negativně koreluje s předsudky.
9. Děti si osvojují předsudky od svých rodičů a příbuzných.
10. Děti rozlišují mezi etnickými skupinami již od útlého věku, ale teprve ve starším věku si vytvářejí stálé postoje a preference.

1.2. JAK SE MOHOU PŘEDSUDKY PROJEVIT?

1.2.1 XENOFOBIE

Podle Tesaře je xenofobie negativním postoj vůči jiným lidem. Tento postoj je vázán s nedůvěrou, strachem a pocitem jakéhosi ohrožení, které plyne z vědomí o existenci těchto odlišných lidí. Xenofobie jako slovo je složenina z řeckého xenos, které znamená cizinec, a phobos, neboli strach. Ačkoli je tento pojem všeobecně rozšířen, není zdaleka jediným projevem chování k cizímu. Celosvětově je také rozšířena určitá pohostinnost vůči cizím lidem. Xenofobie a pohostinnost nemusí být ale v rozporu. Cizí jednotlivci pro vlastní skupinu nepředstavuje ohrožení, ale cizí skupina už ano. Xenofobní chování mohou mít mezi sebou i obyvatelé sousedních vesnic. Toto bylo dříve hodně rozšířeno na ruském či anglickém venkově. [Tesař, 2007: 70]

Xenofobie je spojena s velmi silným heterostereotypem (způsob posuzování jiných na základě tradice své etnické či národnostní skupiny), a tím i autostereotypem. Xenofobie tvoří jakýsi základ pro různé nenávistné ideologie, jako je rasismus, šovinismus, nacionalismus, fašismus apod. Pramení z ní pronásledování. Vzrůstání xenofobie začíná tehdy, když se sociální útvary ocitají v sociální, ekonomické či politické krizi nebo kritické či nesrozumitelné situaci – situaci velkých změn. [Šišková 1998: 12]

1.2.2 ETNOCENTRISMUS

Podle Tesaře lze tento pojem definovat poměrně jednoduše. Jedná se o vědomé nebo nevědomé přesvědčení, že vlastní kultura, komunita či rasa je nadřazená. Toto bývá velmi často spojeno s tendencí neuvědomování si obsažené předpojatosti. Jak Američané, tak i Indiáni byli ve vzájemných válkách přesvědčeni, že právě oni jsou tím nejlepším etnikem na světě. Pravda je ale ta, že příslušníci jakéhokoli etnika se nemusejí cítit zrovna nejlepšími ze všech, ale pravidelně se cítí být lepší než někdo jiný, s nímž se srovnávají. Asi jen těžko bychom našli etnikum, jehož příslušníci by se považovali za to nejhorší etnikum ze všech. K tomuto přesvědčení, že důsledná a vše prostupující tendence vidět svou sociální skupinu jako lepší než ostatní je všeobecně rozšířená, dospěl už v roce 1906 sociolog William Graham Sumner na základě srovnávacích studií širokého vzorku lidských kultur. Projevem etnocentrismu je svým způsobem i rasismus, ale i chování fotbalových fanoušků při mezistátních utkáních. Existující etnocentrismus umožňuje xenofobii. Etnocentrismus poskytuje základ pro masové účasti v politických hnutích, jako je například nacionalismus, a xenofobie je pak hnací silou. Etnocentrismus je daný, xenofobie je jeho průvodním jevem. [Tesař, 2007: 69-71]

1.2.3 RASISMUS

V sociologickém slovníku je rasismus definován jako: „ *Přesvědčení o výjimečném postavení a hodnotě vlastní rasy a méněcennosti ras ostatních. Jiné rasy bývají někdy pocíťovány jako nebezpečí pro rasu vlastní.* “ [Jandourek, 2001:202]

Podle Danicse a Kamína rasismus v základním významu představuje víru, kde fyzické vlastnosti, ať už se jedná o barvu pleti nebo rysy obličeje souvisejí s intelektuálními vlastnostmi, morálkou anebo chováním. Za jádro rasismus je považována víra, že zděděný fyzický vzhled jsou příčinné souvislosti se schopnostmi nebo způsoby chování. [Danic, Kamín 2008:116]

Průcha definuje rasismus takto: „*Rasismus je souhrnné označení pro takové jednání, které překračuje pouhé vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování (verbálním nebo fyzickém)*“ [Průcha, 2004, s. 64]

Šišková hovoří o rasismu jako o ideologii, která představuje jakýsi soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího. Různé rasové teorie bývají podloženy představou, že lidstvo je původně rozděleno na nižší a vyšší rasy. A právě vyšší rasy bývají označovány za jakési autority a vládcy a naopak nižší rasy jsou ti, které je potřeba vést. Rasismus byl v průběhu historie používán jako ideologický základ pro agresivní chování, expanzi, ovládnutí a vykořisťování.

Rasismus jako slovo, je používán pro označení chování, ať už agresivního či ponižujícího, k příslušníkům jiné rasy. Jedná se o názor toho, že existují lidé, kteří jsou nadřazení a jiní méněcenní jen z důvodu, že patří k určité rase.

Rasismus je možné rozdělit do dvou skupin. Na měkký a tvrdý rasismus.

- Měkký rasismus – není podporován žádnou veřejnou institucí a jde spíše o nevyhraněný a latentní společenský postoj. Tento postoj se neprojevuje jako promyšlená a veřejně hlásaná ideologie. Tento typ rasismu nejlépe odpovídá situaci v České republice a odpovědnými subjekty není brán jako rasismus, ale jako důvodné výhrady proti způsobu života určitých skupin lidí (Romové, Vietnamci).
- Tvrdý rasismus je postoj s agresivní podobou. Tento postoj je veřejně proklamovanou ideologií, např. fašismus, šovinismus apod. Mezi jejich nositele lze zahrnout různé společenské a politické organizace. Jako projevy tvrdé rasismu lze brát termíny jako ničení, zášť, hanobení, podněcování, vyhrožování a rasové násilí. [Šišková, 1998:13]

Šišková mluví o rasismu ve dvou polohách. Zaprvé se jedná o polohu „lidovou“ a za druhé o ideologickou. Obě tyto formy mají sklon vyústit do organizovaných akcí. I když

je první poloha poněkud naivní, neznamená ale, že by měla být méně nebezpečná. Lidová poloha spočívá na jednoduchém manévru, který sociologové označují pojmem stigmatizace. Už jenom tím, že někdo není zařazen „mezi nás“ dostává značku, která nás upozorňuje, že si na tohoto jedince máme dát pozor. Tento jedinec může působit, že se vymyká z našeho světa, ale dokonce ho jaksi „znečišťuje“. Z tohoto důvodu bývá také často součástí rasismu přesvědčení o rasové nečistotě. Mezi vnější projevy „lidového rasismu“ lze zařadit například sklon připisovat příslušníkům jiných etnik či ras odlišné nebo přímo horší charakterové vlastnosti, různé osobní dispozice a nechuť žít v jejich blízkosti. Takové to jednání má i zpětný účinek. Příslušníci jiných ras již sami sebe začnou vnímat odlišně, a že jsou jiní- dokonce se podle toho tak i mohou začít chovat. Výsledkem takového jednání může být nedůvěra v majoritní společnost. Tato nedůvěra ale může také vyústit i do manifestovaného odporu, který se projevuje porušováním nebo nerespektováním obecně sdílených norem. Na tento typ reakce „lidový“ rasismus čeká jako „empirický argument“ ve svůj prospěch. Lidé se sklonem k rasistickým předpoklům hledají v jakémkoliv projevu chování na straně „těch jiných“ potvrzení pravdy a svých myšlenek.

Druhá, ideologická podoba rasismu, je daleko nebezpečnější polohou. Tato podoba nestaví totiž na náhodných případech nebo na lidových předsudcích, tváří se jako nositel jejich racionálního zdůvodnění. Ideologie je vždy propojena s nadvládou a mocí. Proto má především mocenský a násilnický rozměr. Jednotlivé případy jsou pro ni pouze potvrzením o skupinové odlišnosti a radikálně vyhláší izolační či dokonce likvidační programy vztahující se na rasy a etnika, jakož to celé skupiny. A protože se vtěluje do jednoduchých hesel, poskytuje tak návod stoupenci ideologie, jak přistupovat k jednotlivým příslušníkům těchto skupin. Tímto tedy může docházet k mísení „lidového“ a ideologického rasismu. Jedni fandí druhým a motivují se. [Šišková, 1998:10-11]

1.2.4 RASOVÁ DISKRIMINACE

Jedná se o proces vnímání rozdílů, odlišování a také o výsledky tohoto procesu. Mezi zvláštní případy patří sociální diferenciaci, ke které patří i rasová diskriminace, v níž dochází k popírání normativních zásad rovnosti a stejnému zacházení se všemi členy

sociálního útvaru. Jedná se o neoprávněné rozlišování lidí nebo skupin na základě jejich příslušnosti k určité rasové či sociální kategorii a znevýhodňování jedněch oproti druhým.

Rasová diskriminace se může vyznačovat dvěma druhy tohoto chování. Zaprvé se může jednat o diskriminaci úmyslnou, vědomou a za druhé o diskriminaci strukturální.

V prvním případě rasové diskriminace je obsahem úmyslné chování, směřující k určitému jedinci diskriminované skupiny s konkrétním obsahem. Příkladem toho může být upírání určitého zaměstnání. Druhou formou rasové diskriminace je diskriminování vlastností určitých systémů a procedur, které pak, aniž by chtěly úmyslně diskriminovat určitou handicapovanou skupinu lidí, jsou pro ni obtížně dostupné, protože nepočítají s jejími odlišnostmi a možnostmi. Zde může být příkladem vzdělávací systém, který nebere v úvahu jazykové možnosti Romů. [Šišková, 1998: 14]

I přestože k takovému to jevu dochází velmi často ať už na trhu práce, v oblasti poskytování služeb a pravděpodobně i ve vzdělávání, není toto jednání příliš sledovaným jevem. Společnost zatím nesprávně rozeznává rasovou diskriminaci a diskriminační chování je zaměněno třeba za legitimní zevšeobecnění špatných zkušeností s jednotlivci. [Šišková: 1998: 23]

2 POSTUP A VÝZKUMNÉ METODY

V této kapitole se budu věnovat tématům, jako jsou: cíl práce, výzkumné otázky, popis místa výzkumu, metody a jiné související informace.

2.1 CÍL PRÁCE

Prvním cílem mé bakalářské práce je zjištění, jaké předsudky se objevují u české populace ve vztahu k Romům.

Druhým cílem je, jaké předsudky se objevují u vzorku romské populace vůči Čechům. Zda se jedná o předsudky kulturní, nebo rasové.

2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Pro potřeby bakalářské práce byly zvoleny tyto následující výzkumné otázky:

1. Jaké odlišnosti vnímají čeští a romští obyvatelé vůči sobě navzájem.
2. Co soudí o rasismu, v čem se projevuje?
3. Jaké jsou interakce Čechů s Romy.

3 METODY

Hlavní metodou sběru dat byly k mé bakalářské práci stanoveny rozhovory polo-strukturované aplikované jednotlivě na vybrané respondenty. Tím, že se jedná o romské a české obyvatele z jedné vesnice, otázky byly připraveny zvlášť pro romskou a českou populaci, ale i tak se otázky od sebe moc nelišily. Dále jsem měla připravených pár otázek pro učitele, kteří učili romské žáky. Tuto techniku polo-strukturovaného rozhovoru jsem zvolila z důvodu osobního kontaktu. Tato technika mi přijde osobnější, setkám se s dotazovanými tváří v tvář a krom toho budu moci reagovat na vzniklé situace dalšími otázkami k mému výzkumu, popřípadě mohu otázku položit i jiným způsobem, abych dostala odpověď.

Mezi další výhody, které v této kvalitativní metodě spatřuji, je, že mám šanci zanalyzovat chování respondenta na základě pozorování.

Tím, že jsem již měla vyhlídnuté respondenty, jsem zvolila metodu rozhovorů pro kvalitativní výzkum. Zprvu jsem přemýšlela i nad dotazníky, ale tím, že se jedná o romskou rodinu v jedné obci, bych neshromáždila dostatečné množství dat od romských respondentů.

3.1 CÍLOVÁ SKUPINA

Pro svou práci jsem si stanovila cílovou skupinu, která byla tvořena vzorkem romské komunity a českými občany žijící v jedné obci. Někteří z nich obývají jeden společný dům.

Respondenty jsem vybrala na základě určitých kritérií. Velkým přínosem mi bylo přátelství s romskou kamarádkou, která mi domluvila možnost rozhovoru s dalšími členy její rodiny, kteří také bydlí ve stejném domě. Jako výhodu jsem brala to, že v domě, ve kterém žijí romští respondenti, obývají pár bytů i čeští občané. Jeden mladý pár mi přislíbil účast na mém výzkumu. Další čeští respondenti žijí v téže obci. Pouze jedna respondentka- učitelka, žije v Jilemnicích.

Zúčastněným respondentům nevadilo, když zveřejním jejich jména, nikoli příjmení. Pro výzkumné účely byl stanoven reprezentativní vzorek z obou souborů, jak z Romů, tak z Čechů.

3.2 POPIS MÍSTA VÝZKUMU

Všichni dotázaní romští respondenti žijí v jednom bytovém domě, který se nachází v menší vesnici u Jilemnic, v Hrabačově. Hrabačov, část města Jilemnic, je vesnice o rozloze pouhých 4,55 km². Zde je evidováno 235^[2] adres a trvale zde žije 761^[3] obyvatel.

V této vesnici se nachází spousta rodinných domů, starších ale i nově postavených. Je zde i pár chalup, do kterých jezdí majitelé zejména na víkendy. Myslím si, že postupem času se zde zastaví i volné parcely, které tu ještě jsou, neboť do okolních měst to není nijak daleko.

2 Ministerstvo vnitra ČR. *Adresy v České republice* [online]. 2009-10-10, [cit. 2009-10-22]. Dostupné z: <http://aplikace.mvcr.cz/adresa/l/jilem/hraba.html>

3 Český statistický úřad. *Sčítání lidu, domů a bytů 2001* [online]. 2001-03-01, [cit. 2001-03-01]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/web/czso/404->

Obyvatelé této vesnice, jsou závislí na okolních městech, převážně na Jilemnici, ve které mají různé úřady a organizace. Hrabačov poskytuje obyvatelům základní funkce, mají zde malý smíšený obchod, kde lidé nakoupí základní suroviny. Také se zde nachází autobusová zastávka, kterou lidé využívají, nemají-li vlastní automobil či dají jen přednost hromadné dopravě. Hrabačovem prochází železniční trať Martinice v Krkonoších- Rokytnice nad Jizerou, bohužel tato vlaková zastávka postupem času více a více chátrá, ale to neznamená, že by nebyla v provozu. Vesnice Hrabačov je velkou křižovatkou, neboť jedou-li cizinci či Češi na hory, převážně projíždějí právě Hrabačovem a pak už jen odbočí požadovaným směrem na Harrachov, Špindlerův mlýn či Horní nebo Dolní Mísečky. Blízko autobusové zastávky se zde také nachází restaurace, kde se stavují kolemjedoucí na oběd, místní občané se tu scházejí v týdnu na pivo či si sem zajdou na večeři. Tím, že se občané této vesnice mají kde scházet, mají k sobě velice blízko a panují tu velice přátelské vztahy. V Hrabačově se nachází i mateřská škola, kterou navštěvují místní děti, ale i děti z okolních vesnic či měst. Nedaleko školky se nachází hotel Cedron, který ale v nynější době velice chátrá. Je obsazován bezdomovci a potulnými lidmi. Dříve byl tento hotel velmi navštěvován. V přízemí hotelu se nacházela restaurace s venkovním posezením. Občané Hrabačova musejí za společenskými akcemi docházet do sousedních měst, jelikož ve vesnici není žádné společenské centrum, nebo místo, kde by se dala uspořádat nějaká společenská venkovská akce.

Hrabačov je vcelku bohatý na pracovní místa. Ve vesnici se nachází velká společnost Devro s.r.o. Jedná se o firmu, která vyrábí obaly na masné výrobky. Tato společnost zajišťuje práci pro mnoho občanů jak z Hrabačova, Jilemnice tak i z jiných měst. Dále se ve vesnici nachází firma na dřevo Pila Morávek, zde najdou pracovní uplatnění zejména muži. Další pracovní příležitosti nabízí i firma Tauchman SWS, spol. s r.o., která je výrobcem různých kovových rekonstrukcí. Mezi další menší firmy lze zařadit i stavební firmu Preissler, ale i díky těmto pracovním příležitostem, tu nemají muži o práci nouzi.

V zimním období je v provozu lyžařský vlek, který se nachází na jednom z hrabačovských kopců. Díky tomuto vleku má Hrabačov v zimním období velkou návštěvnost, jelikož se nejedná o velkou sjezdovku a pro naučení malých dětí na lyžích je to ideální. V průběhu roku musejí hrabačovští obyvatelé za dalšími sportovními

aktivitami dojíždět také do okolních měst či vesnic, kde mají fotbalové hřiště, tenisové kurty, bazén či jiná obdobná sportovní zařízení.

Chtějí-li navštívit kino, divadlo, muzeum, musí i za těmito kulturními akcemi dojíždět. Většina dětí z Hrabačova dojíždějí do základních a středních škol buď do Jilemnice, nebo Vrchlabí.

Bytový dům, který osídlují všichni romští respondenti, se nachází v Lipkách. Vyznačuje se tím, že se jedná o starší typ domu. Má dva vchody a tři patra. Třetí patro se nachází v podkroví. Do domu vedou dva vchody a v každém vchodě se nachází šest bytů různých velikostí.

3.3 POPIS RESPONDENTŮ

Romští respondenti obývají v Hrabačově, jak jsem již zmínila, bytovku, která se skládá celkem z 12 bytů. Každý z bytů má několik místností, sociální zařízení a zvláště toaletu. Romové, kteří tvoří vzorek v mém výzkumu, žijí dvě rodiny v jednom vchodu a jedna rodina ve vedlejším vchodě. Nejstarší Romkou je zde Paní Miluše, které je 75 let. Obývá nejmenší byt v celém domě, neboť je již pátým rokem vdovou. Má svou ložnici, obývací pokoj spojený s kuchyňským koutem. Dále v bytovce bydlí její dvě děti s rodinou. Její nejstarší syn Lukáš žije s rodinou v Jičíně. Ve stejném vchodě jako Miluše dále bydlí její dcera Iveta, které je 50 let s manželem Milanem 52 let. Tento pár má dvě společné děti - Milana a Lucii (28 a 25 let). Všichni čtyři bydlí společně v jednom bytě, který je vcelku velký. Jejich syn Milan je ale nyní ve Velké Británii na brigádě. V bytě dominuje velký obývací pokoj, který navazuje na kuchyň, menší ložnice, každý z dětí má svůj vlastní pokoj. Mají místnost navíc, která je vybavena manželskou postelí. Tato místnost je prý především využívaná, jen když přijede někdo na návštěvu. Někdy také prý slouží jako skladiště věcí, které nemají své vlastní místo. Jejich byt je vcelku moderně vybaven, i sociální zařízení je již po rekonstrukci.

Druhý syn Václav 60 let s manželkou Renátou, obývají další byt v domě. Tento pár má také své dva potomky. Jejich nejstarší dcera Monika, 28 let, odjela ale před pěti lety s přítelem do Kanady a už se nevrátila, jelikož tam prý mají lepší podmínky pro život a

lepší pracovní nabídky než tady u nás. V bytě s nimi bydlí mladší syn Petr, 26 let. V jejich bytě je dominantní kuchyň, prý aby se dobře vařilo, tak je zapotřebí hodně místa, v kuchyni mají velký masivní stůl, u kterého se schází rodina, někdy i příbuzní, na společné večeře či na obědy o víkendech. Jelikož jejich dcera jim uvolnila pokoj, využili toho a zvětšili si koupelnu, ve které mají sprchový kout i vanu.

Dříve bydleli v bytovce ještě jejich příbuzní, ti se ale postupem času odstěhovali do okolních měst, či už zemřeli. Důvodem jejich odstěhování byla zejména prý práce, a také to, že tato bytovka byla v horším stavu a nechtěli investovat peníze do oprav.

Dále tu bydlí ještě česko-romská rodina. Jedná se o Renátina synovce Michala, který zde bydlí se svou manželkou Anetou a jejich synem. Tento pár má byt o střední velikosti. Mají ložnici, pokojíček, obývací místnost a kuchyň. Tento pár se bude ale brzy stěhovat do Jilemnice, kde koupili starý dům a předělávají si ho dle svých představ.

Dalšími spolubydlíci jsou čeští občané. Jeden z párů, který mi přislíbili, že mi odpoví na otázky, jsou Dan a Kateřina (28 a 25 let). Ti si tu prý hodlají založit rodinu, proto se pustili do rekonstrukce svého bytu, který měl původně dvě velké místnosti a jednu menší. Hodlají ho předělat na byt s kuchyňským koutem a obývacím pokojem v jedné místnosti, velkou místnost rozdělí na dvě menší, aby měli dětský pokoj, poslední místnost si nechají jako ložnici.

Mezi respondenty patří paní Adéla, které je 29 let a nyní je těhotná. V Hrabačově žije se svým manželem teprve tři roky. Její manžel tu zdědil dům, který rekonstruuje. Dalším respondentem je pan Martin (36let) zde na vesnici žije se svou ženou a dětmi už 11 let. Respondentka Michaela (38let) je matka dvou dětí, která si se svým mužem v Hrabačově postavila útulný domek se zahrádkou. Žijí zde 10 let. Respondentka Jana (42 let) dříve bydlela v Mostě. Do Hrabačova se přestěhovala za práci před deseti lety.

3.4 PRŮBĚH ROZHOVORŮ

Tato část bude věnována shrnutí základních informací o průběhu rozhovorů s jednotlivými respondenty.

Pokusím se charakterizovat chování a vlastnosti respondentů, které projevovali během interview. V tomto případě se jedná o první dojem.

Po celou dobu výzkumu, jsem se nesečkala s žádnou negativní reakcí na mne ani na kladené otázky. Všechny rozhovory budou přiložené v příloze bakalářské práce.

ROMŠTÍ RESPONDENTI

•Respondentka Lucie, 25let

Datum : 15.10.2015

Délka rozhovoru: 43 minut

Slečna Lucie byla mou první respondentkou. Lucie je studentkou vysoké školy v Ústí nad Labem. Na víkendy jezdí domů, jelikož chodí na brigádu, aby si přivydělala nějaké peníze. Lucie má jednu velkou zálibu. A to malování, které ji už drží od malička. Lucka byla hovorná, za nic se nestyděla, jelikož se známe ze školky. I přesto, že jsme se strašně dlouho neviděly, rozhovor probíhal v klidu, bez emocí a jakýchkoli přetvářek. Rozhovor probíhal v jedné z jilemnických pizzerií.

•Respondentka Iveta, 50 let

Datum: 17.10.2015

Délka rozhovoru: 52 minut.

Paní Iveta byla mou druhou respondentkou. Iveta byla otevřená a hnedka na začátku rozhovoru se rozpovídala. Také se mě ještě ptala na mou školu, co studuji, v jakém městě. Než začala povídat, zeptala se mě, jestli si to budu chtít nahrávat na diktafon či nikoli. Když jsem jí řekla, že bych si to ráda nahrála, nijak ji to nevadilo. Paní Iveta má dálkově vystudovanou vysokou školu v Hradci Králové. Ke konci našeho rozhovoru se k nám připojil její manžel, který bohužel odpovídat nechtěl a raději jen poslouchal, co mi jeho žena všechno poví.

I když jsme byly domluvené, že se sejdeme v kavárně, rozhovor probíhal u respondentky v bytě, který mají se svou rodinou moderně zařízený. Přestože jsem se zprvu bála, kam přijdu, působil na mě byt velmi čistě s příjemnou rodinou atmosférou. Ihned po usazení se ke stolu mi nabízela jídlo, pití a i přes poděkování, že nic nechci, mi uvařila čaj a udělala menší pohoštění.

•Respondentka Miluše, 75 let

Datum: 5.11.2015

Délka rozhovoru: 29 minut.

Paní Miluše byla ze začátku rozhovoru mírně nervózní a nervozitu přehodila na chvílku i na mě. I když mi řekla, že ji nebude vadit, když budu celý rozhovor nahrávat na diktafon, tak celou tu dobu, co jsme se bavily, upínala svůj pohled na telefon. Když rozhovor skončil a diktafon jsem vypnula, nervozita z ní opadla. Byla najednou více upovídáná

•Respondent Václav, 60 let

Datum: 21.11.2015

Délka rozhovoru: 47 minut.

Pan Václav nikdy neměl problém s hledáním práce. Dostal se i do situace, kdy měl více prací najednou. Dokonce dělal i za minimální peníze, jen aby nemusel jít na pracovní úřad. Pan Vašek má zálibu v opravování věcí anebo v malování bytů. Najímají si ho i sousedé, jelikož vědí, že odvede perfektní práci za málo peněz.

S panem Václavem jsem se sešla v jedné Jilemnické cukrárně, jelikož to měl kousek z práce a prý má rád sladké. Rozhovor s panem Václavem probíhal v příjemné atmosféře. Pan Václav byl velmi milý. Po celou dobu rozhovoru mi na všechny otázky odpovídal s úsměvem.

•Respondent Petr, 26 let

Datum: 23.11.2015

Délka rozhovoru: 29 minut

Mladý pan Petr, na mě ze začátku rozhovoru působil všelijak. Nevěděla jsem, co si mám myslet, jestli mu vadí, že se ho na něco ptám anebo diktafon. Když jsem se ho optala, zda mu nebude vadit, že si náš rozhovor budu nahrávat, s úsměvem mi odpověděl, že nebude, že si jen musí dát pozor na jazyk, co mi řekne. Když jsme se vzájemně “otukali“ rozhovor nabil příjemnějšího dojmu.

Petr je nyní evidován na pracovním úřadě, neboť nemůže najít práci, co by ho bavila.

•Respondent Michal, 31 let

Datum: 26.11.2015

Délka rozhovoru: 32 minut

Michal je velmi sympatický mladý otec od rodiny, který se setkal s tím, že ho nevzali do práce už jen kvůli jeho příjmení. Nyní je zaměstnaný. Michal má ještě dvě mladší sestry. Jeho ženou se stala Češka a mají spolu jednoho syna. Michal si se svou ženou koupili starý dům v Jilemnici a nyní ho opravují, aby se mohli přestěhovat.

Rozhovor probíhal velmi uvolněně. Je to milý a usměvavý mladý pán.

ČEŠTÍ RESPONDENTI

•Respondentka Aneta, 28 let

Datum: 12.12.2015

Délka rozhovoru: 32 minut

Aneta je mladá, velice sympatická žena, která si vzala za svého manžela Roma. Nikdy nedělala rozdíly mezi lidmi jen podle barvy pleti. Společně se svým manželem vychovávají svého syna. Jak jsem již zmiňovala, předělávají si dům, který se nachází v Jilemnici vedle domu Anetinych rodičů.

Rozhovor probíhal v jilemnické cukrárně. Aneta byla otevřená a na všechny otázky mi bez problému odpověděla.

•Respondentka Kateřina, 25 let

Datum: 27.11.2015

Délka rozhovoru: 28 minut

Kateřina je mladá slečna, která dálkově studuje vysokou školu. Již má získaný titul Bc., ale ve studiu se rozhodla pokračovat. Do bytovky se přestěhovala natrvalo před dvěma lety, předtím u přítele bydlela jen tak na půl. Polovinu týdne prý trávila ještě u rodičů.

I přes to, že rozhovor probíhal u respondentky v bytě, z počátku rozhovoru mi přišla Kateřina mírně nervózní, asi se bála toho, na co všechno se ji budu ptát. Nervozita z ní po chvíli opadla. Po celou dobu byla usměvavá a velice milá.

•Respondent Daniel, 28 let

Datum: 27.11.2015

Délka rozhovoru 26 minut

Rozhovor s Danielem se uskutečnil pár minut po té, co jsem vyzpovídala jeho přítelkyni Kateřinu. Daniel je mladý pracující muž, který dřív bydlel v Jilemnicích na sídlišti, ale jelikož se mu nedařilo kvůli vysokému nájmu ušetřit moc peněz, tak se přestěhoval do bytovky v Hrabačově.

Daniel mi upřímně na všechny položené otázky odpověděl. Chvilkami jsem měla pocit, že si z mých otázek má srandu. Z Daniela po celou dobu rozhovoru sršela dobrá nálada.

•Respondentka Pavlína, 47 let

Datum: 5.11.2015

Délka rozhovoru: 34 minut

Rozhovor s paní Pavlínou probíhal na 2. ZŠ v Jilemnici. S paní Pavlínou se známe, neboť jsem sama tuto základní školu navštěvovala. Paní Pavlíně pár romských žáků pod rukama prošlo.

Musím říct, že z rozhovoru s paní Pavlínou jsem měla obrovskou trému. Té jsem se ale po pár minutách zbavila a celý rozhovor jsem si pak už užívala. Paní Pavlína se mě na konci rozhovoru ještě ptala, na můj osobní život a mé studium.

•Respondentka Michaela, 38 let

Datum: 5.11.2015

Délka rozhovoru: 34 minut

Michaela je matka od dvou dětí. V Hrabačově si postavila, se svým manželem dům před 10ti lety. Dřív bydleli ve Vilémově u jejich rodičů. Michaela je zaměstnaná v hrabačovské firmě Devro, pracuje jako laborantka.

Michaela je velice rázná žena, nebála se mi cokoli říct.

•Respondentka Adéla, 29 let

Datum: 5.11.2015

Délka rozhovoru: 34 minut

Adéla bydlí v Hrabačově teprve třetím rokem. Její manžel tu zdědil starý barák, který neustále opravují. Adéla pracuje také ve společnosti Devro, ale pracuje na personálním oddělení. Za chvíli půjde na mateřskou dovolenou, neboť je v 6. měsíci těhotenství.

Adéla je upovídaná, sympatická paní. Rozhovor probíhal v hrabačovské restauraci na Kovárně. Příjemně jsme si popovídaly.

•Respondent Martin, 36 let

Datum: 7.11.2015

Délka rozhovoru: 34 minut

Pan Martin žije v Hrabačově se svou ženou a dvěma dětmi 11 let. Pan Martin vlastní úklidovou firmu a ještě dělá security na diskotékách. Se svou rodinou žijí v novostavbě. Pan Martin zavzpomínal na své nemilé zážitky s Romy, které měl, když byl mladší.

•Respondentka Jana, 42 let

Datum: 25.11.2015

Délka rozhovoru: 41 minut

Paní Jana bydlí v Hrabačově se svou rodinou 6 let. Dříve bydlela s manželem v Mostě. Během rozhovoru paní Jana porovnává místní romskou populaci s romskou populací v Mostě.

3.5 ZPRACOVÁNÍ DAT

Všechny nahrané odpovědi respondentů byly pečlivě a důsledně přepsány. Pro analýzu dat, které jsem získala, jsem zvolila techniku otevřeného kódování.

Utvořila jsem si šest základních kategorií, které vyplývaly z výzkumných otázek. Kategorie jsem si různě barevně od sebe odlišila a v textu jsem označovala výpovědi respondentů, které odpovídaly zvoleným kategoriím. Tím, že jsem si výpovědi barevně odlišila, došlo k utřídění odpovědí na dané výzkumné otázky. Toto mi pak usnadnilo pozdější analýzu získaných dat.

4 VÝSLEDKY

4.1 JAKÉ ODLIŠNOSTI VNÍMAJÍ ČEŠTÍ A ROMŠTÍ OBYVATELÉ VŮČI SOBĚ NAVZÁJEM

4.1.1 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBCANY

Jako první bych ráda zhodnotila výsledky odpovědí českých občanů. Všichni čeští respondenti, kromě paní Pavlína, žijí v Hrabačově

Zajímalo mě, zda se vzájemně s romskými občany znají, jestli mezi nimi mají nějaké kamarády či příbuzné, případně jaké vztahy mezi sebou mají. Dále mě zajímalo, zda si respondenti myslí, že média ovlivňují jejich názory.

Z výpovědí českých respondentů vyplývá, že o romské menšině, která bydlí v téže vesnici, vědí. I přesto, ale spolu moc nekomunikují, nejsou-li to kamarádi. To se týká především občanů z vesnice: „*Znám, moc jich ale není. Tady co Romové bydlí, tak ty znám, ale nebavíme se spolu, pozdravíme se a to je většinou tak všechno.*“ (Adéla, 29let)

„*Znám, měl sem kámoše, ale z těch místních osobně moc ne. Jako že bysme byli kámoši to ne. Ale chováme se k sobě normálně, zdravíme se.*“ (Martin, 36let)

„*Určitě znám, tady na vesnici jich pár máme taky, ne že bysme se znali nějak moc, ale víme o osobě.*“ (Jana, 42let)

Paní Michaela (38let) uvádí, že je zná jen od vidění, ale jiné Romy zná trochu víc: „*Znám jich jen pár (...)*Tak místní, ty znám jen od vidění.“

Na otázku ohledně kamarádů, jsem nejčastěji dostala odpověď, že romské kamarády mají (nejedná se ale o místní Romy). Častou odpovědí také bylo to, že romské kamarády mají ze školy či školky: „*Měla jsem kdysi kamaráda, ten byl v pohodě, chodil do školy a pak i do zaměstnání. Bez problému.*“ (Jana, 42let).

„Mám dva kamarády, ale nevidám se s nima, oni jsou někde odstěhovaný. Oni se mnou chodili na základku, ale netejral jsem je. Byli normální, slušní, asi jako tady ti, co tady bydlej.“ (Martin, 36let)

„Mám kamarádku ze školy a kamaráda, ale ten je Rom jen na půl a je to pracovitý člověk.“ (Michaela, 38let)

Také jsem u této otázky zjistila, že tyto romské kamarády za Romy nepovažují, a to z toho důvodu, že se s ostatními Romy nestýká: *„No jo vlastně, vždyť mám kámošku, ale myslím si, že je polo. Protože její táta je bílej. Ale tak ta je úplně v pohodě a za Cikána ji nepovažuju, nestýká se s nima, je mimo cikánskou komunitu, chodila s náma do školy. Ona se ani tak nechová. Je spíš mezi bílejma, a hlavně kdybys ji potkala, tak ani nevíš, že to je cigoška, protože už je tolik vybělená.“ (Adéla, 29let)*

Danielův (28let) postoj a vztah k Romům se změnil po přestěhování se z města do Hrabačova. Dříve si s kamarády z Romů dělali srandu, ale respekt k nim prý měli vždy: *„...dřív, když jsme byli mladí, jsme si z nich dělali srandu, ale určitě sme z nich měli i respekt. Jako určitě není Rom jako Rom, jo, no kéž by byli všichni takovýhle. To by bylo fajn.“*

Dále uvádí, že Romského kamaráda si získal vlastně až po přestěhování se do společného baráku: *„Ale tak jo, docela si rozumíme s Milanem tady z baráku, ale ten vždycky odjíždí makat do ciziny, ale když se vrátí, tak spolu vždycky někam zajdeme a pokecáme, a tak nějak celkově je mám tady všechny rád.“ (Daniel, 28let)*

Aneta, která žije s Romem, nikdy neodsuzovala lidi podle barvy pleti: *„Popravdě nijaký, já osobně nikdy neřešila, jestli je člověk bílej, černej nebo žlutej“*

Dále se také zmiňuje o tom, že se setkala s Romy dobrými i špatnými, podle ní je důležité Romy rozlišovat, že ne všichni jsou stejní, ale přesto to většina lidí dělá a s jedním špatným Romem spojují i ten zbytek Romů, a to i v případě, že jsou slušní.: *„*

Těžko říct, žiju v romské rodině už přes sedm let a za tu dobu jsem poznala slušné Romy, ale i samozřejmě i ty špatné. Jediný asi co k tomu můžu říct, že se nesmějí všichni házet do jednoho pytle. Což mi u spousty lidí vlastně dost vadí, například když se na sociální

síti objeví nějaká zpráva ohledně Romů, a když si rozkliknu diskusi k daný věci, je mi fakt zle z toho jak dokážou být lidi zaujatí a nenávistní.“

Další věc, která mě zajímala, bylo, jak čeští respondenti nejčastěji Romy nazývají. Tímto jsem se nechala inspirovat Bittnerovou a Moravcovou, které provedly výzkum o preferenci majority v pojmenování romské národnostní skupiny. [Bittnerová, Moravcová: 2013: 36]

Všechny odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č.1.

Tabulka č.1. Nejčastější pojmenování Romů českými občany

POJMENOVÁNÍ	POČET RESPONDENTŮ	%
Cikáni	4	50
Cigoši	1	12,5
Cikáni, Romové	1	12,5
Cikáni, Cigoši	2	25

Zdroj: autorka

Další věc, která mě zajímala, byla, jaké vlastnosti se jim líbí a nelíbí na Romech, a jaká další pozitiva a negativa ještě mají. Také zda mají s Romy dobré či špatné zkušenosti.

Z výpovědí českých respondentů, vyplývá to, že nejvíce se jim na Romech líbí jejich kulturní vlastnosti, hudební nadání a to jak drží pohromadě jako jedna rodina. Často čeští respondenti dávají do protikladů místní Romy s Romy žijícími jinde.

Řekla bych, že mají jen kladné vlastnosti, většina chodí do práce, jsou slušní, upravení pokaždé když je potkám. Neřvou, nedělaj bordel. (Adéla, 29let)

„Asi to, že uměj zpívat, myslím si, že jsou nadaný zpěvem. Muzikantsky založený.“
(Adéla, 29let)

„U nás na vesnici žijou ti dobří Cikáni. Chodí do práce, nedělají problémy a není o nich ani slyšet. Jsou přátelští a nekradou.“ (Jana,42 let)

*„Myslím si, že umí držet pohromadě, když je potřeba. A jsou hodně pohostinný.“
(Jana,42 let)*

„Oni jsou strašně pohostinní, teda ti mí sousedi a sami se nabídnou s pomocí. To jsem ani na začátku bydlení o nich nic takovýho neočekával no.“ (Daniel, 28let)

Martin (36let) vyzdvihuje: *„Že jsou družný. Furt držej jako rodina, třeba se ani neznaj, viděj se jednou za deset let, ale položili by za sebe život.“*

Podobného názoru je i paní **Michaela (38let)**: *„Možná tak jejich soudržnost, ale to je asi tak vše.“*

Aneta (28let), která má za manžela Roma a žije v romské rodině, vidí, že jsou na rozdíl od Čechů dobrosrdeční a upřímnější.

Kateřina (25 let) by byla ráda, kdyby tak přátelští, pohostinní a pracovití, jako jsou její sousedé, byli všichni Romové: *„Týjo, kdyby takovýhle byli všichni Cikáni. Jsou přátelští, pohostinný (...) tihle chodí o práce, jsou slušní, pohostinný, nedělaj bordel a problémy. Ale jinak na Romech obecně se mi líbí, že drží pohromadě a jsou na takovej ten rodinněj život, a schází se. A to že mají hudební sluch.“*

Danielovi (28let) se líbí velkorysost Romů a jejich velké srdce. Dále ale také: *„, Tak určitě ta jejich pohostinnost. To i když se k nim jdu jen na něco zeptat, tak hned je skoro plnej stůl dobrůtek, to takhle nefunguje ani u nás doma, jako u mých rodičů. A taky se mi líbí ta jejich radost ze života, nebo nevím jak jinak to říct, ale prostě mi přijde, že my Češi jsme věčně naštvaní na svět.“*

Na otázku, jestli je provází strach, když potkají Romy, jsou odpovědi různorodé.

Adéla (28let) třeba žádné zkušenosti s Romy nemá, přesto uvádí, že ji pocit strachu někdy ovládá. Toto ale probíhá hlavně s cizími Romy. Místní Romy zná a ví do určité míry, jak jednají a chovají se: *„Strach ne, ale respekt když je potkám, tak se jich bojím, ale jo, je to strach, kdybych je potkala někde v noci sama tak se jich bojím, protože nikdy nevím jestli to jsou ti kterejm křápně v hlavě, že jo. Ale to se bojím hlavně těch ve velkých městech, když jsme někde. Tady na vesnici ne. Ty znám už strašně dlouho, takže je za Cikány neberu.“*

Jana (42let) má určité zkušenosti s Romy, jelikož dříve bydlela s manželem v Mostě. Proto zmiňuje rozdíly mezi Romy tady z vesnice a cizími Romy: *„Z některých určitě ano, to teda hlavně zejména ve městech, ale u nás na vesnici ne (...) když jsme bydleli v Mostě, měli jsme je za sousedy. Jsou poněkud hluční, ne všichni pracují a když, tak u práce dlouho nevydrží. Do kamaráda se v Liberci pustili za bílého dne na ulici pro nic za nic. Kámoš byl sám, oni byli tři.“*

V této souvislosti se paní Jana také zmiňuje o špatné zkušenosti svého manžela, který Roma několikrát zaměstnával: *„Manžel několikrát Roma zaměstnal, u práce ale většinou dlouho nevydržel. Zjistil, že je to dřina, a pak už přestal chodit.“* (Jana, 42 let)

Martin (36 let) má také jen špatné zkušenosti s Romy, opět se ale jedná o Romy z jiného města: *„Jenom špatné, ale chodil jsem s jednou Cikánkou. S jedním Cikánem jsem se popral (...) Psychicky začal vyšilovat, neunesl to. Začal po mně házet stoly a židle v tom baru a přetáhnul mě židli přes hlavu a museli přijet policajti, aby toho rozzuřeného Cikána zastavili. Já byl v bezvědomí na zemi.“*

Kateřina (25let) tvrdí, že než se přestěhovala do společného baráku s Romy, určitý strach pocit strachu ji ovládal. Nyní z nich strach prý nemá a přisuzuje to tomu, že místní Romy určitým způsobem poznala a ví, co od nich může očekávat: *„Dřív jsem měla, ale tady z těch strach nemám, znám je do jisté míry, to mám větší strach ze skinhedů a nebo z ožralejch chlapů. Ale zas nemůžu říct, že když jsem třeba v Praze, Hradci prostě ve větším městě, že by ve mně Romové strach nezbuzovali. Neznám je, takže jsem taková nesvá. Ale ono když jich je moc na jednom místě, tak to prostě nepůsobí dobře.“*

Daniel (28 let) říká, že kdysi z Romů strach měl. Nyní takový pocit nemá, jedná-li se o místní Romy, které zná: „*Kdysi. Ted' už fakt ne, teda ne z těch, se kterými tady žijem, ty jsou úplně v klídku. Ale zas asi všichni nebudou takovýhle..v pohodě. ale je fakt, že když potkám Roma někde ve větším městě tak strach mám.*“

Také jsem se zajímala o to, v čem se liší priority Čechů a Romů, Jaké priority si Češi myslí, že Romové mají.

Odpovědi jsou zaznamenány v tabulce č.2.

Tabulka č.2. Priority českých obyvatel a priority Romů dle Čechů

Priority Čechů	Počet respondentů	Priority Romů podle Čechů	Počet respondentů
Rodina, zaměstnání	3	Velká rodina, peníze (souvisí se soc.dávkami)	5
Rodina, zdraví	2	Rodina, zaměstnání	2
Rodina	3	Rodina	1

Zdroj: autorka

Tato část bude věnována médiím a jejich vlivů na utváření si názoru na různé věci.

Jak je jistě známo, každý jedinec je denně pod vlivem nejrůznějších médií. Počínaje rádiem, televizí, novinami nebo internetem. Václav Miko se otázce médií věnuje ve své knize. „*Internet je do jisté míry svobodný a především anonymní prostor pro šíření širokospektrálních informací. Důsledkem toho je to i značně zneužívané místo pro šíření nenávisti, zejména rasistických názorů, myšlenek a mnohdy i záměrů.*“ [Miko: 2010, 94]

Převážná část českých respondentů se domnívá, že média mají značný vliv na jejich myšlení, názory, činy a utváření si pohledu.

Adéla (29 let) je toho názoru, že média nás určitým způsobem ovlivňují mnoha směrech. Přesto si ale klade otázku, zda nás ovlivňují vždy správně: *„To určitě, ale otázka je, jestli to ta televize ovlivňuje správným směrem, jestli ta televize ukazuje vždycky pravdu, s tím si nejsem teda moc jistá.“*

Podle **Kateřiny (25let)** nám média ukazují zejména samá negativa o Romech a jejich činech: *„Ukazují nám jen to, jak se chovají a upozorňují na problémy s nimi, myslím si ale, že ve většině případech právě ukazují jen na ty horší Romy, nikdy jsem snad neslyšela zprávu o tom, co dobrého Rom udělal. A nebo že by nikdy nic Rom dobrého neudělal?!mmm no nevím. Každopádně se spíš v tom horším mluví o Romech než o nás.“*

Pan **Martin (36let)** má svůj názor na média a jejich interpretaci: *„Ne, televize je debilní, dřív říkali furt jen Cikáni pak Romové teď nepřizpůsobiví a teď jen dva mladí kluci udělali tohle. Tv nova z nich dělá chudáčky maličký.“*

Podle paní **Michaely (38let)** nás v tomto směru média zajisté ovlivňují, ale spousta lidí má s Romy své osobní zkušenosti, které se pak odrážejí v celkovém hodnocení romské populace: *„Ani nemusí, spousta lidí ví své a mají svoje zkušenosti. Ale určitě v tom média hrají roli.“*

Podle **Jany (42 let)** nás média ovlivňují. Přesto si ale myslí, že za naše chování a jednání s Romy si mohou oni sami: *„Určitě jo, ale dělej si to i sami, ono je asi lepší, když takhle na vesnici nebo ať už i ve městě jich bydlí jen málo, protože těch málo lidí se vždycky líp přizpůsobí většině a líp zapadnou mezi ostatní.“*

Daniel (28 let) je toho názoru, že televize ukazuje pouze jednu tvář romské populace, a to zejména tu horší. Domnívá se, že toto nás nutí ke stigmatizaci: *„Jo! Hodně! Myslím si, že by se to mělo trochu krotit. Pak je všichni házíme do jednoho pytle. Nevím proč televize neukazuje i tyhle dobrý Romy. Myslím si, že by se pak český pohled na Romy změnil.“*

Paní **Pavlna (47 let)** o médiích uvádí: *„Myslím si, že takovou to sílu média určitě mají. Jen doufám, že každý člověk si to v hlavě srovná a najde si k dané věci dostatek informací, aby pak mohl udělat správný závěr.“*

Aneta (28 let) zdůrazňuje fakt, že média nám někdy mohou ukazovat pravdu, ale také nemusí. Lidé by si měli svůj závěrečný soud podložit více informacemi: „*média nám většinou ukazují Romy jako problematické, nepřizpůsobivé atd. Což ve většině případů může být pravda, ale taky nemusí.*“

4.1.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY

Informace, o které jsem se zajímala u českých respondentů, jsem zjišťovala i na straně druhé, tedy té romské.

Na otázku vztahů se sousedy a spoluobčany z vesnice, jsem se převážně dovídala to, že zde panují klidné a přátelské vztahy.

Iveta (50 let) tvrdí, že se sousedy vychází bezproblémově a jsou přátelé. S ostatními spoluobčany z vesnice se nikdy nedostala do sporu či hádky.

Ani mladá **Lucie (25 let)** nevidí ve vztahu se sousedy nejmenší problém. Myslí si, že je to i tím, že ostatní lidé ji a její rodinu za Romy nepovažují.

Petr (26 let) neřeší, zda s nimi mají někteří spoluobčané problém.

Pan **Václav (60 let)** se sousedy vychází dobře a je jim i nápomocen: „*Myslím si, že pohodově. Když někdo něco dělá, a chce pomoci, tak neváhá a obrátí se klidně i na mě. Řekl bych, že máme dobré přátelské vztahy.*“

I paní **Miluše (75 let)** uvádí, že se sousedy vychází dobře. Toto přisuzuje k tomu, že zde bydlí již spousty let a za tu dobu si našla přátelé.

Nyní se budu zabývat informacemi o tom, jaké kladné a záporné vlastnosti shledávají Romové na českých občanech.

Michal (31 let) je rád, že on a jeho rodina, nebyli odsouzeni dřív, než je místní komunita stihla poznat: „*tak se mi líbí, že mě, a nás všechny Cikány, co tady bydlíme, neodsoudili hned na první pohled, jak tomu většinou tak bejvá. Jsem rád, že nám dali možnost se*

poznat. A že nás neházej s ostatníma do jednoho pytle a neděláme si naschvály. Řek bych že tyhle všechny lidi maj srdíčko na správným místě.“

Negativa, které spatřuje na Čechách všeobecně, je stigmatizování a dávání na předsudky: „...ale že daj na první pohled, a na řeči co se o nás vedou. Že pobíráme dávky a kvůli tomu, že máme hodně dětí. Je jasný, že takovýhle Cikáni existujou, ale ne tady, nebo ne tady v Hrabačově.“ (Michal, 31let)

Ivetu (50 let) mrzí, že se Češi nedokáží postarat o své nejbližší: „Štve mě, že se nedokážete postarat o svoji rodinu, o své staré příbuzné, o babičku, dědu... Cikán by je nedal do domova důchodců.“

Petr (26 let) tvrdí, že jsou Češi arogantní a rádi se povyšují nad ostatními. Nenašel na nich nic kladného, co by stálo za zmínku.

Panu **Václavovi (60 let)** se zdá, že většina z Čechů si jde svou vlastní cestou, neohlíží se na rodinu. Jde jim především o vzdělání, kariéru a peníze. Rodinné vztahy u Čechů nebere jako prioritu.

Nyní se podíváme, jak se k médiím staví romská populace, zda si myslí, že médiím nepodléhají anebo jestli jsou média jejich pomocníkem při utváření si názorů.

Paní Iveta (50 let) tvrdí, že televize si hroznými zprávami, a pokud jsou ještě o Romech, zvyšuje svoji sledovanost. Je zastáncem toho, že média mají velký vliv na utváření si pohledu a názoru na Romy. To ale prý vše souvisí se vzděláním: „Všechno je spojeno se vzděláním. Já třeba na televizi vůbec nekoukám. Prostřednictvím médií vše vzniká. Čím hrůzostrašnější zpráva tím lépe o Romech, tím mají větší sledovanost. Média všechno otáčí. Ovlivňují pohled a názor na Romy (...) Šíří takové informace, fámy, vytvář tlak, vlnu kdy ovlivňují lidi aby změnili pohled na cokoli. Média v tom mají velkou část kdy ovlivní pohled, náhled i na Romy.“

Pan **Václav (60 let)** uvádí: „Jo! tak to hrozně! Já nemůžu koukat na televizi. Ale za všechno může stát, politici.“

Petr (26 let) nevyvrací, že by média nesledoval, avšak říká: „*Mám určitě svůj vlastní názor.*“

Paní Miluše (75let) o sobě také tvrdí, že má vlastní názor, přesto si ale myslí, že televize lidi ovlivňuje: „*Samozřejmě, že v televizi toho proběhne tolik, ale z toho by se člověk musel zbláznit. Ale myslím si, že televize hodně ovlivňuje lidi a jejich názory.*“

Lucie (25 let) televizi prý moc nesleduje: „*Ale vadí mi jedna věc. Když něco udělá Rom, Cikán, tak to budou rozmazávat a vracet se k tomu buď ví jak dlouho ale to, že tu samou věc udělá Čech, tak o tom nepadne ani slovo.*“

O Češích říká, že televizi žijí. Připadá jí, že většina české populace věří informacím, které se skrze ni dovídají.

Nyní shrnu, jaké priority mají místní Romové a jaké priority podle nich má česká populace.

Veškeré odpovědi budou zaznamenány v tabulce č.3.

Tabulka č.3. Priority Romů a priority Čechů podle Romů

Priority Romů	Počet respondentů	Priority Čechů očima Romů	Počet respondentů
Rodina	4	Kariéra	3
Vzdělání	1	Vzdělání, kariéra	1
Žádné	1	Vzdělání, svoboda	1
		Vzdělání	1

Zdroj: autorka

SHRNUTÍ

Z těchto analýz vyplynulo to, že menší skupina Romů ve vesnici se snáze přizpůsobí majoritní společnosti. Vztahy tím pádem mezi romskými a českými občany jsou přátelské. Češi jsou radši, když dané Romy znají a vědí, co od nich mohou očekávat. Česká populace nejčastěji Romům, nikoli místním, vytýká jejich hlučnost, v některých případech i agresivitu, chování a jednání. Jedná-li se o hodnocení místní romské populace, neshledávají tam žádné problémy, neboť tyto Romové jsou bezproblémový. Díky těmto Romům poznali, že Romové mohou být přátelští a velmi pohostinný lidé, kteří si vážící práci. Romové vytýkají Čechům jejich časté nálepkování, kdy si spojují všechny Romy dohromady. Dále mají pocit, že Romové se dovedou o svou nejbližší rodinu lépe postarat. Romové jako největší pozitivum na Čechách vidí jejich touhu po vzdělání.

4.2 CO SOUDÍ O RASISMU, V ČEM SE PROJEVUJE?

4.2.1 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBČANY

V této části se budu zabývat tím, jak vnímají obyvatelé Hrabačova rasismus, jestli si myslí, že se ve vesnici objevuje a jakým způsobem se rasismus projevuje. Dále se také budu zabývat otázkou určitého znevýhodnění. Nejprve se budu zabývat výpověďmi od českých respondentů.

Adéla (28let) o rasismu tvrdí: „*Rasismus byl, je a bude. Říká se to a je to pravda. Romové o nás často říkají, že Češi jsou rasisti, ale at' si nemyslí, že oni nejsou. Taky jsou.*“

Michaela (38let) o rasismu říká, že určitě existuje, přiklání to ale k tomu, že za to, že rasismus existuje a že lidé jsou rasisti mohou Romové sami, neboť je toho názoru, že rasisty z nás dělají oni sami.

Martin (36 let) o rasismu hovoří následovně: *„je to takovej proces, nebo ne snad ani proces (...)nevím jak to přesně nazvat, je až moc krutej, ale ty lidi si za to pak můžou podle mě sami.“*

Jana (42 let) uvádí, že rasismus existuje, nikoli že by byl jen jednostranný, ale že existuje z obou stran: *„Určitě v republice je, ale určitě nebude jen z naší strany na Romy, určitě bude obroustranný.“*

Mezi projevy rasismu uvádí: *„Šikanou, tělesným ublížením, nadávky.“* (Adéla, 28let)
„Tyrání a utlačování jedince ale i skupiny, pak je možná šikana“ tyto projevy rasismu uvádí Kateřina(25 let).

Pavčina (47let) tvrdí, že se projevuje: *„Šikanou, jednoznačně šikanou, ale patří do toho i nadávky.“*

Martin (36 let) mezi projevy rasismu řadí nadávky, potyčky a šikanu.

O tom jestli si myslí, že se rasismus projevuje i tady na vesnici všichni dotázaní čeští respondenti uvádějí, že si to nemyslí. Pokud podle nich chceme hledat rasismus, musíme ho hledat ve větších městech, kde žije hodně Romů společně.

„Tady u nás ne. Věřím tomu, že v těch větších městech jo. Ale to je tam, kde je na hromadě hodně Cikánů, kde je většina těch špatnejch a stáhne k sobě i ty dobré duše.“
(Adéla, 28let)

Martin (36let) také tvrdí, že rasismus ve vesnici nepanuje: *„Tady ne, ale určitě ve velkých městech jo. Kdyby byl tady na vesnici tak nevím co by z ní zbylo.“*

Pavčina (47let) říká o rasismus, že se jedná o složitou věc: *„To je poměrně složitá věc, myslím si, že ale určitě v Česku rasismus je.“*

Michaela (38let) také patří k těm, kteří říkají, že ve vesnici rasismus není: *„Tady ne, ale v republice určitě jo, hlavně ve velkých městech, kde bydlí nespočet Cikánů.“*

Ani paní **Jana (42let)** si nemyslí, že by rasismus ani z jedné strany, české či romské ve vesnici panoval.

Podle názoru **Adély (29 let)** Romové nebývají nijak diskriminováni či znevýhodňováni. Podobně to vidí i paní **Michaela (38 let)**: „*Tak to určitě nejsou a když jo tak oni si to vykřičí. V horším případě vymlátí.*“

Slečna **Kateřina (25 let)** to však vidí zcela jinak. Podle ní Romové určitým způsobem znevýhodňováni bývají, přikládá to ale k tomu, že za to může jejich špatná pověst a běžná lidská stigmatizace: „*Asi jo, bude to tím, že mají špatnou pověst, lidé je dávají do jednoho pytle a odsoudí je, aniž by je skutečně poznali.*“

„*Ne ale oni si to myslěj. Stejně dobře jako vydělávaj Vietnamci peníze, tak můžou i Cikáni a Vietnamci nejsou nikým diskriminováni.*“ (Martin, 36 let)

Jana (42 let) nad svojí odpovědí váhá. Pokud nějací Romové diskriminováni jsou, mohou si za to sami svým jednáním a chováním. Zastává se místních Romů, o kterých tvrdí, že znevýhodňováni v obci nejsou: „*Jo i ne, ale kdyžtak si za to opravdu můžou sami. Tady u nás na vesnici teda určitě nejsou. On by člověk ani neřekl, že tu nějací Cikáni bydlí.*“

Aneta (28 let) zde zmiňuje znevýhodnění, které se přihodilo jejímu manželovi, když žádal o práci. Nevzali ho jen kvůli jeho příjmení.: „*Ano, bylo to teda jen jednou, ale manžel sháněl práci, tak se mu kamarád nabídl, že se zeptá svého šéfa. Odpověď od šéfa byla, že nebude zaměstnávat žádnýho cigána, a to ho ani neviděl, nezajímalo ho co umí...soudil jen podle příjmení.*“

Paní **Pavλίna (47let)** nedělala ve škole mezi žáky žádné rozdíly. Nejdříve měla jisté obavy, jak budou žáci k sobě chovat, jestli nebudou romští žáci s výukou pozadu: „*Zprvu jsem určité obavy měla. Ale ty brzo přešly. Brala jsem ho úplně normálně, jako každého jiného žáka, žádné výjimky nebo tak něco. Všichni musí mít stejnou laťku.*“

4.2.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY

Nyní zanalyzuji názory romských občanů na rasismus. Také to, jestli se dostali někdy do jisté míry znevýhodnění a zda se někdy stali obětmi šikany.

Romští občané soudí o rasismu, že se projevuje. Podle informací se jedná o oboustranný rasismus.

Paní **Iveta (50 let)** uvádí: „*Panuje z obou stran. Jak od bílejších tak od černejších.*“

Lucie (25 let) o rasismu tvrdí: „*Bylo by nejlepší kdyby nebyl.*“

Petr (26 let) říká: „*Je všude a každé je svým způsobem rasista.*“

Pan **Václav (60 let)** hovoří o jakémisi neviditelném rasismu: „*Vždycky byl, ikdyž ne třeba tak viditelný. Nám se teda obloukem vyhýbá. Myslím si, že to se děje spíše v těch velkých městech.*“

Podle paní **Miluše (75let)** rasismus vždy byl, je a bude. Také uvádí, že nemá ráda rasisty.

Skoro ani jeden z respondentů si nemyslí, že by se rasismus projevoval v Hrabačově.

Z výpovědi vyplývá, že pokud bychom chtěli hledat rasismus, musíme zavítat do větších měst.

Iveta (50 let) na tuto otázku odpovídá: „*Tady ne, to musíte do větších měst.*“

Ani **Lucie (25let)** si nemyslí, že by tu rasismus byl: „*Tady v Hrabačově není, ani v Jilemnici.. za tím musíš do velkých měst. Do Prahy, Ústí.*“

Jediný **Petr (26 let)** si myslím, že se rasismus projevuje všude.

Rasismus se podle dotázaných často projevuje šikanou, urážkami, výhrůžkami, nadávkami a povyšováním se nad druhými.

Michal (31 let) se již jednou za svůj život s jistým znevýhodněním setkal. Uvádí, že to bylo kvůli tomu, že je Rom: „...že se o mě zmíní před jeho šéfem a zkusí mi tam domluvit flek, no ale jeho odpověď byla, že rozhodně nebude zaměstnávat žádnýho cikána. A to mě ani neviděl, neznal a nezajímalo ho co umím a neumím. Prostě mu stačilo slyšet moje příjmení a soudil podle toho že jsem Rom.“

Paní Iveta (50 let) vzpomíná na své dětství. V době, kdy chodila do školy, se stala obětí šikany. Tvrdí ale, že tímto procesem si musí projít každé romské dítě: „Když jsem nastoupila do první třídy tak jsem nosila culíky a děti mě za ně tahaly a nadávaly mi strašně do Cikánek. Já jsem nechtěla chodit do školy, protože jsem se strašně bála, že mi děti budou ubližovat, nadávat a tak dál (...) Já říkám jednu věc, každý cigánský dítě si, no jestli to je šikana, to je takovej proces kterým si musí projít každý cigánský dítě. Pokud je tmavý. I děti, my jsme měli velký boje. Jde o to, jak je kolektiv, jaký je to dítě, jak se začleňuje, jak ho přijmou a jaká je jeho charakteristika. Jaký ten člověk je, a kdo říká, že ne, tak ten člověk lže. Nevěřim tomu, každý si tím musí projít.“

Paní Iveta tvrdí, že za to, jak se děti chovají k ostatním, mohou jejich rodiče, neboť oni jim vštěpují nejrůznější informace o ostatních: „... kdy ty rodiče ty děti vlastně k tomu vedou už od malička. Základy jsou v rodině. Takový prvopočátky. Třeba když hrozí dětem. Počkej až přijdou cikáni a odvedou si tě. To dítě to potom má v hlavičce nějakým způsobem zafixovaný. A nebo, když se někde objevili Cigáni, tak si každé začal hlídat svoje věci, slepice, aby se neztratili. To jsou takový počátky.“

Lucie (25 let) také vypráví o tom, jak se jí děti posmívaly. Lucie se v období, kdy navštěvovala základní školu, párkrát bála jít do školy: „Ale až pak na základce, to už tam byli takový ti posměváčkové a rejpalové. To vím, že sem ani nechtěla třeba někdy jít do školy. Ale horší byli ty blbečci z jedničky.“

Petr (26let) se taktéž setkal ve svém životě s odmítnutím. Důvod přisuzuje ke své národnosti: „To, že jsem Cikán. Jednou je třeba ani nezajímalo co umím a neumím. Viděli mě, že jsem snědej a bylo.“

Pan **Václav (60 let)** tvrdí to, že jestli jsou nějací Romové znevýhodňováni či diskriminováni, tak si za to můžou sami. Sám totiž nikdy problémy s hledáním práce, či tak podobně problém neměl: „*Neodmítli, jednou jsem měl i tři práce najednou, jde o to jakou pověst máte a co o vás lidé vědí.*“

Paní **Miluše (75 let)** se také nikdy nesetkala s diskriminací. Práci pokaždé měla. A nemá pocit, že by místní Romové měli být něčím diskriminováni: „*Někteří Romové si za to mohou sami. Tady na vesnici si myslím, že žádná diskriminace není.*“

SHRNUTÍ

Skoro všichni respondenti mi byli schopni říct, co si myslí o rasismu. Také mi dávali různé příklady toho, jakými způsoby se rasismus projevuje. Převážná většina všech dotázaných respondentů se shodla na tom, že v Hrabačově se rasismus neprojevuje. Pokud bychom rasismus hledali, podle informací, které jsem získala, bychom museli pátrat ve větších městech, kde žije více Romů pohromadě, neboť toto prý nedělá dobrotu.

S jistým znevýhodněním se romští respondenti setkali. Jednalo zejména o znevýhodnění s rasovým podtextem. V žádném případě se nejednalo o znevýhodnění ze strany hrabačovských spoluobčanů. Čeští respondenti příčinu diskriminace vidí převážně z důvodu fám, pověstí a jednání samotných Romů.

4.3 JAKÉ JSOU INTERAKCE ČECHŮ S ROMY

4.3.1. VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ČESKÝMI OBČANY

Zde se zabývám nejčastějšími interakcemi mezi Romy a Čechy, kde se nejčastěji vídají, dále také to, jestli Romy potkávají na různých společenských akcích.

Tomu, že se moc neznají, jak jsem zjistila v kapitole 4.1.1., nasvědčuje i fakt, že vzájemné interakce Romů a Čechů nejsou nijak veliké. Neboť málokdy se stane, že se venku seznámí dva cizí lidé a v obchodě k tomu nejsou také moc velké příležitosti.

Většina respondentů spojila odpovědi i s Romy z jiných, větších měst, kde si hlavně všimají toho, že se Romové stýkají ve větším počtu a tvoří hlouček lidí. Místní Romy nejčastěji potkávají v obchodech anebo kdekoli venku v Hrabačově: *„Nejčastěji je asi potkávám tady různě venku, nebo když jdu nakoupit, tak se potkáme v obchodě.“*

(Michaela, 38)

Michaela (38 let) moc Romů na akcích nepotkává, přisuzuje to tomu, že si jich spíše nevšímá.

„Místní nejčastěji potkávám různě tady venku, když se procházíme a nebo v obchodě. Nemáme moc příležitostí, kde jinde se potkat. Když jedeme na výlet do většího města, tak tam jsou nejčastěji před obchodním domem. Nebo takhle někde vždycky v hloučku.“ (Jana, 42let)

Jana (42 let) si na společenských akcích všimá nejenom Romů místních ale i cizích, které nezná: *„Jelikož v Hrabačově není místo na konání nějakých akcí, tak často chodíme do Jilemnice, ať už na jarmarky, trhy, pálení čarodějnic. No ale Romy tam potkáváme, ať už tyhle od nás, tak i nějaký cizí, co jsme v životě neviděli, ale musím říct, že co je takhle potkáme, tak že se chovají slušně.“*

„Určitě je vidám na diskotékách, ale tím teď myslím jakýhokoli Roma, místní nejčastěji potkávám tady na vesnici. Párkrát je potkám v hospodě.“ (Martin, 36let)

Martin (36 let) se svojí rodinou pravidelně navštěvují jilemnický jarmark, které se podle jeho slov účastní i romští občané.

Adéla (29 let) ve své výpovědi dává do protikladu místní Romy s cizími: *„S místními Cikánama, kdekoli venku tady na vesnici, nebo i v obchodě. Ale když jedeme na výlet do většího města tak tam na ně narazíme nejčastěji před obchod'ákem, pěkně v hloučku, je jich tam většinou tak kolem osmi minimálně.“* Adéla potkává své romské sousedy na nejrůznějších společenských akcích, které pořádá sousední město Jilemnice.

Kateřina (25 let) se styku s Romy nevyhýbá a nevadí ji, když je s nimi viděna: *„Ano, my s přítelem se k nim někdy přidáme a jdeme s nima. Musíme totiž za takovýhlehle akcema do Jilemnice“*

Daniel (28 let) říká: „*Jojo, vím, že chodí do Jilemnice na ty různé akce, někdy jdeme s přítelkyní s nimi.*“

Paní Pavlína (47 let) zmiňuje, jaké jsou její zkušenosti ze školy: „*Chodili. Zejména teda matky. Ale někdy taky nepřišli, ikdyž tomu je tak i u bílejších dětí. Ale pak se rodiče zastavili v průběhu týdne a zeptali se, takže informováni o prospěchu byli.*“ K tomuto dodává, že Romy potkává i na společenských akcích: „*Vídám je tam, určitě. Tohle vím, protože když tam potkám své bývalé žáky, často si s nimi prohodím pár slov jak se mají a tak.*“

4.3.2 VÝSLEDKY ŠETŘENÍ S ROMY

Iveta (50 let) je ve styku s českými občany skoro každý den, neboť pracuje v Poniklích v továrně. O pracovních vztazích říká: „*Když jsem nastoupila, každý si mě oťukával, ale to každého kdo přišel jako nový. Chtějí mít zpětnou vazbu, chtějí vědět s kým pracuju. Neměla jsem žádný problém nikde kde jsem pracovala.*“ Dále také říká, že se s rodinou účastní různých trhů a akcí, které se v Jilemnici konají. Paní Iveta do hospody zavítá zřídka: „*Občas, ale spíš nechám jim manžela samotného s kámošema.*“

Lucie (25 let) si chodí ke škole přivydělat pár peněz do hrabačovské továrny Devro. Při shánění brigády prý neměla problém: „*...takže tam nekoukej na to jestli seš hnědej, žlutěj nebo bílej.*“ Na kolektiv si také nestěžuje: „*...s ženskéjma vždycky o přestávce kecáme.*“

Jinak je ale Lucie ve styku s českými občany každý den: „*No já bych řekla, že každý den, když jsem v Ústí, tak tam jsem na koleji s kámoškama, ty jsou Češky, a učitelé taky, a tady když chodím na brigádu, tak tam jsem taky mezi bílým kolektivem.*“

Petr (26 let) uvádí, že je v kontaktu s českými obyvateli neustále, pokud tedy právě nespí: „*Bud'to tady doma, a nebo třeba v hospodě..já jsem s nimi v kontaktu neustále, když zrovna nespím, nevyhejbám se jim a chodím ven. Vy jste všude.*“

Pan **Václav (60 let)** se nejčastěji dostane do kontaktu s českou populací v práci: „*Já určitě v práci, samozřejmě že i tady v baráku, když s nima bydlíme, ale v práci jsem jimi obklopenej skoro celej den.*“

Paní **Miluše (75 let)** také navštěvuje jilemnické trhy a jarmarky. Miluše se nejvíce stýká s ostatními důchodci: „*...spíš chodím na ty srazy důchodců. Tam si i pěkně popovídáme a zasmějeme se. A taky si tam dáme nějakou tu skleničku vína.*“

SHRNUTÍ

Interakce mezi Čechy a Romy probíhají každý den. Naleznou se zde i tací respondenti, kterým nevadí, že se kamarádí s Romy a že je ostatní lidi uvidí spolu. Přesto většina českých respondentů uvedlo, že pokud jedou do větších měst, nejvíce si tam všímají skupinek Romů, z kterých nemají příliš dobrý pocit. Tyto Romy vnímají jako špatné, jelikož neustále pokřikují a snaží se na sebe upozornit. Nejčastěji se s takovými Romy můžeme potkat před obchodním domem. Místní občané, jak Romové, tak Češi, navštěvují ve většině případů společenské akce v Jilemnici, kde se často potkávají. Dotázaní Romové se cítí v pracovním prostředí příjemně a nepocítují ze strany české žádnou diskriminaci.

ZÁVĚR

Po této mé zkušenosti s Romy jsem se přesvědčila o tom, že udělat rozhovor s kýmkoli by mě napadlo, není vůbec jednoduchá věc. Když jsem na začátku svého výzkumu navštívila Romy a optala jsem se jich, jestli by bylo možné s nimi provést rozhovor pro moji práci, všichni mi s nadšením řekli, že s nimi mohu 100% počítat. Jednalo se asi o 11 Romů. Později, když je kontaktovala, už z těchto 11 Romů zůstalo jen 8 Romů. Později však ještě ubývali. Pravděpodobně, když měli čas si to nechat všechno projít hlavou, najednou změnili názor, a od výzkumu se chtěli odpoutat. Nakonec se mi podařilo přesvědčit pár Romů, aby mi s tím pomohli. Takže najít dostatečné množství romské populace bylo pro mou práci velice problematické.

Když jsme se dostali k samotným rozhovorům, přišlo mi, že převážná část z nich si odpovědi vymýšlí nebo je přikreslují do hezčích barev. Neboť když jsem neměla zapnutý diktafon, řekli mi různé věci, které pak na diktafon řekli zcela jinak. I když musím podotknout, že jednalo-li se o Romy vzdělané, tak tam nebyl sebemenší problém. Ti mi řekli vše narovinu, jak se věci mají.

Ale ani s českými respondenty jsem to neměla růžové. Blížící se datum schůzky, který jsme měli předem domluvený, jsme nakonec i třikrát měnili, buď protože se jim zrovna nechtělo, byli unaveni anebo prostě měli něco jiného na práci.

Zajímavým faktem, který jsem zjistila, bylo, že se postoj Romů ke vzdělání zásadně mění z generace na generaci. Dále, že priority Romů a toho, jaké priority si čeští občané myslí, že Romové mají, se zas až tolik nelišily. Také mi přišlo zajímavé, že romští obyvatelé pozorují na Čechách, že je házejí do jednoho pytle. Tím dochází ke stigmatizaci. Jak se chová jeden Rom tak se podle Čecha chová i jiný.

Milým zjištěním bylo i to, že čeští občané se i přes své předsudky, postoje a zkušenosti z minulých let, které s Romy mají, dovedou s Romy jednat, bavit se a dokonce mít mezi sebou i přátelský vztah.

POUŽITÁ LIERATURA

Knihy:

ALLPORT, Gordon Willard. *O povaze předsudků*. V českém jazyce vyd. 1. Překlad Eduard Geissler. Praha: Prostor, 2004, 574 s. ISBN 80-726-0125-3.

BOUDON, Raymond. *Sociologický slovník*. 1. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. ISBN 80-244-0735-3.

DANICS, Štefan a Tomáš KAMÍN. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. 2., rozš. vyd. Praha: Policejní akademie České republiky v Praze, 2008, 151 s. ISBN 978-80-7251-286-7.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Vyd. 1. Praha: Argo, 1999, 594 s. ISBN 80-720-3124-4.

HAYES, Nicky. *Základy sociální psychologie*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2003, 166 s. ISBN 80-7178-763-9.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005, 407 s. ISBN 80-7367-040-2.

HEWSTONE, Miles a Wolfgang STROEBE. *Sociální psychologie: moderní učebnice sociální psychologie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 769 s. ISBN 80-7367-092-5.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

KOSEK, Jan. *Právo (n)a předsudek: historické, filozofické, sociálně psychologické, kulturní a právní souvislosti stereotypů a předsudků*. 1. vyd. Praha: Dokořán, 2011, 351 s. ISBN 978-80-7363-312-7.

NOVÁK, Tomáš. *O předsudcích*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2002, 106 s. ISBN 80-7239-121-6.

PRŮCHA, Jan. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Triton, 2011, 167 s. ISBN 978-80-7387-502-2.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice: [my a oni v multikulturní společnosti 21. století]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 188 s. ISBN 80-7178-648-9.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu: sborník : zdroje a formy rasismu a netolerance, informace o národnostních menšinách, hry a cvičení pro žáky a studenty.* Vyd. 1. Praha: Portál, 1998, 203 s. ISBN 80-7178-285-8.

MIKO, Václav. *Česko-romské vztahy.* Brno: Tribun EU, 2010. ISBN 978-80-7399-938-4.

BITTNEROVÁ, Dana a Mirjam MORAVCOVÁ. *Etnické komunity.* Praha: FHS UK, 2013. Agora. ISBN 978-80-87398-45-6.

DISMAN, Miroslav. *Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele.* Praha: Karolinum, 1993. ISBN 80-7066-822-9.

Periodika:

KOUŘILOVÁ, Sylvie. Jedinec v meziskupinových vztazích: od sociální kategorizace k předsudkům. *Československá psychologie*, 2011, roč. 55, č. 1, s. 12-24. ISSN 0009-062X.

Internetové zdroje:

<https://www.pf.jcu.cz/stru/katedry/pgps/ikvz/podkapitoly/b02romove/02.pdf>

<http://aplikace.mvcr.cz/adresa/l/jilem/hraba.html>

<https://www.czso.cz/web/czso/404->

SEZNAM PŘÍLOH

SEZNAM OTÁZEK PRO ČESKÉ OBČANY	1
SEZNAM OTÁZEK PRO ROMY	3
KÓDOVNÍK.....	6
UKÁZKA PŘEPSANÉHO A OKÓDOVANÉHO ROZHOVORU.....	7

PŘÍLOHY

Seznam otázek pro české občany

Žijí ve vaší obci nějakí Romové?

Kolik jich tam tak žije?

Znáte osobně nějakého Roma?

Jaké jsou jeho vlastnosti?

Účastní se Romové společenských akcí, které město koná?

Jsou nějaké problémy s Romy?

Kde Romy nejčastěji potkáváte?

Co si myslíte o Romech?

Účastní se vzdělávacích kurzů, které vaše město pořádá?

Jak byste se zachovali, kdyby si váš potomek domu přivedl romského kamaráda?

Jak byste se zachovali, kdyby váš potomek měl romského partnera?

Chodili jste do školy s Romem? Popř. vaše děti?

Jak zapadal do kolektivu?

Zapojoval se do společných aktivit s ostatními dětmi?

V čem si myslíte, že jsou Romové nadaní?

Myslíte si, že Romové dělají nějaký sport?

Máte s Romy nějaké zkušenosti? Dobré, špatné?

Je něco, co Vám na nich vadí?

Je něco, co se Vám na nich naopak líbí?

Jak je nejčastěji nazýváte?

Dokážete si představit život s Romem?

Máte mezi Romy kamarády, příbuzné?

Jak vnímáte předsudky

Jak byste předsudky definovali?

Řídíte se předsudky?

Máte vůči Romům nějaké předsudky?

Co Vás jako první napadne, když se řekne Rom?

Chodíte/chodili jste do práce s Romem?

Kdybyste měli firmu, zaměstnali byste Roma?

Jak si představujete každodenní život Roma?

Víte něco o jejich kultuře?

Myslíte si, že televize ovlivňuje to, co si většina o nich myslí?

Vadilo by vám, kdyby byli Romové tvoji sousedé? Odůvodněte

Myslíte si, že jsou nějak znevýhodňováni?

Co je vaší hlavní prioritou v životě?

Jaké priority si myslíš, že mají Romové?

Jaké si myslíte, že je soužití Čechů a Romů?

V čem by se dalo soužití Čechů a Romů zlepšit?

Co si myslíte, že si o nás Romové myslí?

Co soudíte o rasismu?

Jak byste definovali rasismus?

V čem se rasismus projevuje?

Setkali jste se někdy s rasismem? Pokud ano, kdy, za jaké situace

Myslíte si, že mezi Romy a Čechy panuje rasismus?

Jaké odlišnosti vnímáte mezi Čechy a Romy?

Co si myslíte, že si Romové myslí o nás?

Jaký byl tvůj pohled a vnímání Romů předtím, než jsi poznala svého manžela?

Jak to tenkrát přijali tví kamarádi, že chodíš s Romem?

Jak Tě přijala manželova rodina? Nebyl ze začátku problém, že nejsi Romka?

Čím jsou Romové od nás jiní?

Dodržujete s manželem nějaké romské tradice, pokud se liší od našich?

Seznam otázek pro Romy

Jak dlouho bydlíte tady v Hrabačově?

Chtěl byste bydlet někde jinde? V nějakém jiném městě?

Jak vycházíte se sousedy?

Jak se vám žije v jednom domě s Čechy?

Jak vycházíte se spoluobčany tady v Hrabačově?

Chodíte do práce?

Měl jste problémy s hledáním práce?

Jak vás v práci berou? Jaký tam je kolektiv?

Dostal jste se někdy do konfliktu tady s místními?

Změnil byste něco na živobytí?

Máte koníčky? Někaké aktivity?

Co děláte, když přijde z práce domů?

Kde žijí vaši příbuzní?

Stýkáte se s nimi?

Setkal jste se někdy s šikanou nebo s nějakým znevýhodněním, ať už v mládí či teď v dospělosti?

Jsou Romové zastánci toho, aby dosáhli určitého vzdělání?

Bránili vám v chození do školy?

Chtěl jste ve studování pokračovat?

Jaký obchod nejvíce navštěvujete?

Jak trávíte svůj volný čas?

Sportujete?

Když se Vás ještě zeptám, máte svůj vlastní názor na věci, co se kolem dějí anebo to někdy odposloucháte třeba z televize, rádia a podle toho se pak řídíte?

Myslíte si, že jsou Romové diskriminováni?

Je něco, co Vám na nás bílých vadí?

Je něco, co se Vám na nás líbí?

Jaké označení pro nás Romové používají?

Účastníte se společenských akcí, které město pořádá?

Chodíte do kina či divadla?

Chodíte na diskotéky?

Chodíte na rodičovské schůzky?

Chodíte do hospody?

Jak se vám žije v jednom domě s českými občany?

Stydíte se někdy za ostatní Romy?

Odmítli vás někdy, když jste se šli zeptat na práci?

Pomáháte si vzájemně v rodině?

Jaké jsou vaše priority?

Jaké priority podle vás mají Češi?

Vedli jste své děti k nějakým aktivitám?

Byl jste veden jako dítě k nějakým aktivitám?

Máte mezi bílými kamarády?

Máte tady na vesnici nějakou partu?

Za co nejvíce utrácíte peníze?

Chodíte v létě na koupaliště?

Jezdíte někde na dovolenou?

Co si myslíte o rasismu?

Myslíte, že se rasismus projevuje i tady v Hrabačově?

Jakými způsoby myslíte, že se rasismus projevuje?

KÓDOVNÍK

KATEGORIE	PODKATEGORIE
Hrabačov	<i>Vztahy v obci</i> <i>Změna bydlení</i> <i>Trvalé bydliště</i> <i>Interakce obyvatel</i>
Pozitiva	<i>Romů podle Čechů</i> <i>Čechů podle Romů</i>
Negativa	<i>Romů podle Čechů</i> <i>Čechů podle Romů</i>
Každodenní život	<i>Volný čas</i> <i>Aktivity</i> <i>Zaměstnání</i>
Vliv	<i>Média</i> <i>Rodina</i> <i>Vzdělání</i>
Priority	<i>Jaké priority mají Češi, Romové</i> <i>Jaké priority mají podle Čechů Romové a naopak</i>

UKÁZKA PŘEPŠANÉHO A OKÓDOVANÉHO ROZHOVORU

Iveta, 50 let

Datum: 17.10.2015

Délka rozhovoru: 52 minut.

Jak dlouho bydlíte tady v Hrabačově?

27 let.

Chtěla byste bydlet někde jinde? V nějakém jiném městě?

Nechtěla. Chvilku jsme s manželem bydleli za Hradcem Králové, odtamtud on pochází a má tam své příbuzné. Tady je to ale takový lepší, celkem se tu známe, je tu klid, žádný řev ..hlavně jsem tam bydlela kvůli práci, ale pak jsem sehnala tady a je to fajn.

Jak vycházíte se sousedy?

Řekla bych, že bezproblémově. Jsme kamarádi

Jak vycházíte se spoluobčany tady v Hrabačově?

S nima taky dobře. Ještě nikdy jsem se nedostala do nějaké hádky, sporu s někým z vesnice.

Chodíte do práce?

Chodím. Pracuji v Poniklí ve fabrice v kanceláři.

Měla jste problémy s hledáním práce?

Nikdy jsem neměla problém najít si práci. Myslím si, že kdo pracovat chce a jde si za tím, tak toho dosáhne.

Jak vás v práci berou? Jaký tam je kolektiv?

Když jsem nastoupila, každý si mě oťukával, ale to každého kdo přišel jako nověj. Chtějí mít zpětnou vazbu, chtěj vědět s kým pracujou. Neměla jsem žádný problém nikde kde jsem pracovala.

Dostala jste se někdy do konfliktu tady s místními?

Nikdy jsem se nedostala do konfliktu s lidma odtud. My se známe, bydlíme tu už dlouho.

Změnila byste něco na Hrabačově?

Asi ne, možná bych tu postavila jen nějaké hřiště pro děti, nebo aby se tam dal hrát i nějaký sport.

Máte koníčky? Nějaké aktivity?

Je potřeba rozdělit Romáky na aktivní a pasivní. Jsou Romáci, co sedí u televize, chlastaj, vystávaj u Tesca vyloženě z nudy, že nemají co dělat. A pak jsou ty aktivnější jako třeba já, co toho mají tolik, že sotva stíhám. Chodím se učit němou řeč.. taky rádi chodíme do lesa, tam se pěkně odreagujeme.

Co děláte, když přijde z práce domů?

No, když už nějaký ten čas navíc najdu, tak ho většinou strávím s rodinou, hrajeme různé hry, povídáme si.

Kde žijí vaši příbuzní?

U Hradce Králové, v Jičíně

Stýkáte se s nimi?

No, párkrát za nima zajedeme.

Setkala jste se někdy s šikanou nebo s nějakým znevýhodněním, ať už v mládí či teď v dospělosti?

Jak to bylo od malička. Když jsem nastoupila do první třídy tak jsem nosila culíky a děti mě za ně tahaly a nadávaly mi strašně do Cikánek. Já jsem nechtěla chodit do školy, protože jsem se strašně bála, že mi děti budou ubližovat, nadávat a tak dál. Ale pozor!

Ovšem od toho druhého stupně se úplně všechno změnilo a úplně naopak jsem byla vlastně nejoblíbenější ve třídě. Já si tahala spolužáci domů, jo, tak to bylo takový. Ale na prvním stupni, když si mě někdo ze spolužáků, kamarádek přivedl domů, tak jsem nesměla k nim. Jo, jako: „Hele, koho to sem vodiš.“ a tak. Na druhém stupni naše vztahy se spolužáky byly dobrý a vlastně se stýkáme dodnes. Já říkám jednu věc.. každý cigánský dítě si, no jestli to je šikana, to je takovej proces kterým si musí projít každý cigánský dítě. Pokud je tmavý. I děti, my jsme měli velký boje. Jde o to, jak je kolektiv, jaký je to dítě, jak se začleňuje, jak ho přijmou a jaká je jeho charakteristika. Jaký ten člověk je, a kdo říká že ne, tak ten člověk lže. Nevěřim tomu, každý si tím musí projít. Já můžu poukázat už teď, tady na tom příkladu, kdy ty rodiče ty děti vlastně k tomu vedou už od malička. Základy jsou v rodině. Takový prvopočátky. Třeba když hrozí dětem.. „Počkej až přijdou cikáni a odvedou si tě.“ To dítě to potom má v hlavičce nějakým způsobem zafixovaný. A nebo, když se někde objevili Cigáni, tak si každé začal hlídat svoje věci, slepice, aby se neztratili. To jsou takový počátky.

To je stejný jako když se o francouzech říká, že milují víno, ale kdepak, v mnoha výzkumech se ukázalo, že právě francouzi milují whisky. Prostě už se nikdo nepídí po tom proč to je, nikdo nehledá příčiny. Blběj sociální systém a jsou nastaveny sociální dávky tak, že kdo přijde, požádá si o ně, splňuje podmínky, tak je dostanou. Kdyby to bylo nastavený tak: všem práci, zrušíme tyhle blběj systémy dávkový. Naše společnost si ty Romáky k tomu tak vychovala, aniž by si to uvědomovala z jednoho prostého důvodu. Prostě vymyslely se sociální dávky. Proč můj táta, bába nikdy, nikdy nepobírala od státu deset'ák?! Byla práce. Dřív když někdo nešel pracovat dostal paragraf za příživnictví a šel sedět. Tak si ten člověk rozmyslel, jestli půjde do práce nebo do vězení. Myslím si, že společnost jako taková nadává na Romy, že zneužívají dávky.. ano, možná v nějakých případech, ale ta společnost si to vychovala z těch Romáků sama. Potom, ať většinová, majoritní společnost nenadává na Cigány, ale ať nadává tam nahoře, co jsou u koryt. Ať nadává na vládu.

Jsou Romové zastánci toho, aby dosáhli určitého vzdělání?

U nás jako u Romů, když budu mluvit za sebe, tak vlastně nikdy u nás doma nebylo prioritou vzdělání. U nás doma co bylo prioritní bylo, aby bylo uvařeno, uklizeno,

čisto. Můj otec když mě viděl, že se učím, tak mě za to bil. Ty se učíš? Běž, koukej pomoc mámě, koukej kolik toho má, je vás 6 parchantů, jak to bude zvládat. Si myslíš, že z tebe bude někde nějaká doktorka? Profesorka?

Tak takovejhle přístup byl ke vzdělání. Je to na základě toho, že **vlastně sami nebyli vedeni ke vzdělání. Ale pozor. U mě se to zastavilo. Právě jakoby tahle generace a dál co má děti a určitým způsobem se vzdělávali, je tam posun, je tam víc Romů vzdělaných.** Já se stýkám s Romáky, kteří mají po dvou vysokých školách. Že jsou hodně vzdělání. Vzestup, takový vyskočení vzdělanosti u Romů je lepší. My jsme to měli takhle a proto jsem si vzdělání dodělávala až dálkově. A můj manžel mi do školy zakazoval chodit, nebo prostě se mu to nelíbilo, že se budu vzdělávat. **Říkal mi, že se tam určitě jezdím kurvit, s prominutím, a že pro mě bude důležitější vzdělání než rodina... chtěl mě mít stále doma.**

Proč nechtěl, abyste měla vzdělání?

Díky tomu, že dostane určitýho vzdělání, informace, bude postupem času ztrácet svou identitu, své kulturní vzorce, návyky, že už to nebude takovej tradiční Rom, ale **asimilovanej Rom, kterej ze sebe dělá Gádžeho.** Proto mi můj manžel říká, že jsem gádži. Že jsme jako kokos. Že jsem černá navenek, ale uvnitř jsem bílá. Je to díky tomu, že jsem dodělala školu. **Od vzdělání se potom vyvíjí spousta x věcí.**

Bránili vám v chození do školy?

Jo i ne, někdy to bylo horší...hlavně, když jsem se teda chtěla učit.

Chtěla jste ve studování pokračovat?

Já jsem ráda, že jsem vystudoval dálkově vysokou a jsem bakalář

Jaký obchod nejvíce navštěvujete?

Asi nejvíc obchod s potravinami. Buď jezdíme od jilemnického Tesca a nebo do Vrchlabí.

Sportujete?

Ráda hraju volejbal a nebo tenis. Ale nemám na to moc čas. Někdy jdu i na kolo.

Když se Vás ještě zeptám, máte svůj vlastní názor na věci, co se kolem dějí a nebo to někdy odposloucháte třeba z televize, rádia a podle toho se pak řídíte?

Všechno je spojeno se vzděláním. Já třeba na televizi vůbec nekoukám. Prostřednictvím médií vše vzniká. Čím hrůzostrašnější zpráva tím lépe o Romech, tím mají větší sledovanost. Média všechno otáčí. Ovlivňují pohled a názor na Romy. Dám ti příklad: Každý Rom, i ten co nepracuje, dostane důchod. Taková hloupost. Jestliže člověk nemá odpracovanou dobu, nemá nárok. Šíří takové informace, fámy, vytvář tlak, vlnu kdy ovlivňují lidi aby změnili pohled na cokoli. Média v tom mají velkou část kdy ovlivní pohled, náhled i na Romy. Dřív pracovali jen muži a ženy se staraly o domácnost. Jestli dřív pracovaly 3 ženy tak to bylo moc. Kdysi to šlo, teď už nejde abysme přišli o můj plat

Myslíte si, že jsou Romové diskriminováni?

Jsou i nejsou, mohou si za to sami.

Je něco, co Vám na nás bílých vadí?

Štve mě, že se nedokážete postarat o svoji rodinu, o své staré příbuzné, o babičku, dědu... Cikán by je nedal do domova důchodců. Ten by si je vzal domu a staral se o ně do poslední chvíle. Vy si jdete hlavně za vzděláním a za kariérou, ale tak to jsou vaše priority.

A jaké jsou vaše priority?

Spokojená rodina, pak až práce

Je něco, co se Vám na nás líbí?

Asi ten váš úprk za vzděláním.

Účastníte se společenských akcí, které město pořádá?

Chodíme do Jilemnice na různé akce jako jarmarky jak zimní tak jarní, v létě napodvečery, na farmářské trhy..

Chodíte do kina či divadla?

Kino nás moc neláká. Ale do divadla zajdeme.

Chodíte do hospody?

Občas, ale spíš nechám jím manžela samotného s kámošema.

Jak se vám žije v jednom domě s Čechy?

Nemůžem si stěžovat.

Kde se nejčastěji dostáváte do kontaktu s Čechy?

Já jsem s váma v kontaktu každý den, v práci, v obchodě, venku...

Stydíte se někdy za ostatní Romy?

Jak jsem ti už řkala, že je potřeba rozdělit Romy na aktivní a pasivní.. tak ti pasivní se nám taky nelíbí. I my v jedné komunitě odsuzujeme ostatní, to co dělají. stydíme se za ně.

Odmítli vás někdy, když jste se šli zeptat na práci?

Tak s tím jsem se nesešla.

Pomáháte si vzájemně v rodině?

Pomáháme. Tohle Romové umí.

Vedli jste své děti k nějakým aktivitám?

Ano, nechtěla bych aby se váleli na gauči a nic nedělali.

Byl jste veden jako dítě k nějakým aktivitám?

Maminka mě učila vařit a postarat se, ale jinak ne.

Máte mezi bílými kamarády?

mám hodně kamarádů, i z vejšky.

Máte tady na vesnici nějakou partu?

Partu... tak scházíme se někdy na kafe s holkama

Za co nejvíce utrácíte peníze?

U nás to bude za jídlo.

Chodíte v létě na koupaliště?

My s manželem ne, spíš mladý choděj.

Jezdíte někde na dovolenou?

Rádi jezdíme na hory

Co si myslíte o rasismu?

Panuje z obou stran. Jak od bílejších tak od černějších.

Myslíte, že se rasismus projevuje i tady v Hrabačově?

Tady ne, to musíte do větších měst.

Jak myslíte, že se rasismus projevuje?

Hlavně šikanou.